

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ □

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın Adıyla

Nur Çağı Yayınları

Özgün Adı:

Cilvehay-ı Kemâl-i İnsan

Üstad Murtaza Mutahhari

www.islamidavet.com

İNSAN KEMALİNİN TECELLİLERİ

MEÂRİC SURESİNİN TEFSİRİ

Ayetullah Murtaza Mutahhari

www.islamidavet.com

İÇİNDEKİLER

AYETULLAH MURTAZA MUTAHHARİ	5
MEARİC SURESİ	9
MEARİC SURESİ	12
AZABI İSTEMEDE ACELECİLİK.....	12
ALLAH'A YAKINLIK DERECELERİ	15
MELEKLER VEYA TABİAT ÂLEMİNİN GÜÇLERİ ..	21
KIYAMET	24
KIYAMET GÜNÜNÜN UZUNLUĞU	24
HAKKA KARŞI İNATÇI OLMAK.....	25
KIYAMET GÜNÜNÜ İNKÂR.....	33
KIYAMET EHVALİ	34
İNSAN HAKKINDA BİR KONU	38
İNSAN EĞİTİMİNDEKİ FAKTÖRLER.....	50
İBADETLER	50
NAFİLELERİ EDA ETMEK	52
MALİ İNFAK ETMEK	54
CEZA GÜNÜNÜ KALBEN TASDİK ETMEK	61
İLAHİ AZAPTAN KORKMAK	64
MAHREM YERLERİNİ KORUMAK.....	70
EMANET KURALLARINI KORUMAK.....	72
AHDE VEFA.....	75
AMELSİZ İMAN	80
CAHİLCE ÜSTÜNLÜK İSTEMEK	80
KÂFİRLERE VAAD EDİLEN CEHENNEM AZABI	89

*İslâm İnkılabı'nın önde gelen simalarından ve
İmam Humeynî'nin (r.a) en güzîde talebelerinden olan
ve; Zamanımızın Gazalisi diye anılan*

AYETULLAH MURTAZA MUTAHHARI

İran İslâm İnkılabı, mektebinin ve felsefesinin kitleler, bilhassa üniversite gençliğine köklü ve ideolojik olarak benimsetilmesinde ve fikrî bir temel oluşturulmasında, çok büyük hizmetleri bulunan Merhum Ayetullah Murtaza Mutahhari, 1920 yılında İran Horasan'ına bağlı Feriman ilçesinde dünyaya geldi. Babası merhum Şeyh Muhammed Hüseyin Mutahhari, o bölgenin en önde gelen, ilim, ahlâk ve faziletiyle tanınmış ünlü alimlerden idi. Onun için Merhum Mutahhari'nin yetişmesinde, babasının önemli bir rolü olmuş, gözünü dünyaya açar açmaz, kendini nurlu bir '**ilim yuvası**' içerisinde bulmuştur...

Disiplinli bir ilim tahsili amacıyla gönderilen Feriman'daki okulların birinde, okuma-yazma, Arapça ve Kur'an-ı Kerim öğrenmiş, ondan sonra 12 yaşında iken, Meşhed'e gitmiştir. Meşhed'de, temel İslâmî ilimleri, mantık, felsefe, İslâm hukuku ve Arap edebiyatını tahsil etmiş, lakin daha ziyade ma'nevî-irfanî ilimler ve felsefeye ilgi duymuştur..

Bilahare Kum şehrine gidip tahsile başlayan Merhum Mutahhari, Ayetullah Seyyid Muhammed Huccet'in damadı olan Ayetullah Seyyid Muhammed Muhakkik ile Ayetullah Sadr'ın ilim halkalarına dahil oldu. Fakat, 1940 yılından itibaren, asıl ve sürekli olarak çok yönlü derslerini, o zamanların bile, ender ulemasından olan, ahlâk, takvâ ve irfâniyle mümtaz bir mevkiî bulunan İmam Humeynî'den almaya devam etti. Öyle ki, İmam Humeynî'nin yanında, tam 12 yıl süreyle İslâmî irfan, felsefe ve çeşitli ilmi dersler okumuş, İmamın (R.Aleyh) en seçkin talebelerinden olmuştur...

1944 yılında Kum'a gelen Ayetullah Burucerdî'nin ders halkalarına da iştirak eden Merhum Mutahharî, değişik felsefî konularda araştırmalarda bulunmuş, araştırmalarını genişletmek amacıyla Ayetullah Burucerdî'nin sohbetlerini sekiz yıl süreyle ta'kip etmiş; 1950 yılında Allame Tabatabaî'nin yanında Ebu Ali Sina'nın felsefesini de köklü bir şekilde öğrenmiş, böylece kendini **'çok yönlü'** bir alim ve araştırmacı olarak yetiştirmiştir...

Her ne kadar, değişik alimlerden faydalanmışsa da, merhum Mutahhari'yi İmam Humeyni'nin **Cazibes**i cezbetmiş; adeta bu cazibe, Mutahhari'yi **Aşık** durumuna getirmiştir... **"O'nun adı, hatırası, te'sirli sözleri, sıcak ruhu, çelik iradesi, istikametinin doğruluğu, korkusuzluğu, açık görüşlülüğü ve coşkun imanı herkesin**

dilindeydi. Cenab-ı Allah'ın yüzyılımıza bağışladığı büyük Üstadımız Ayetullah'ul Uzma İmam Humeynî, İran milletinin aziz ruhu, göz nuru, cânı ve cânânı, kahramanlar kahramanlarıdır..." sözleri ve İmam Humeynî'nin İran'a dönüşü üzerine yazıp bestelediği; **"Ruhumuzsun Humeynî!.. Canımızsın Humeynî!.."** diye başlayan eşsiz aşk ve vecd coşan marşı.. ve tüm hayatında bağlılığı ve itaatı ile İmam Humeynî'de **'Eriyip yok olan'** merhum Mutahhari, İmam Humeynî'nin; **"O, Benim hayatımın Hasılâtı idi..."** iltifatına mazhar olmuş, mücâhid ve şehid bir İslam alimi ve kahramanıdır...

İslâm İnkılâbı'nın hedefe ulaşmasından sonra İmam Humeynî tarafından **"İslâm inkılâbı şurası"** Başkanlığına ta'yn edilen Merhum Mutahharî, gece-gündüz demeden büyük bir çalışma içerisine girmiş, inkılabın halka mal olması ve sürekliliğin sağlanması için büyük gayretler sarfetmiştir..

Merhum Mutahharî'nin bu yoğun hizmetleri ve faaliyetleri, İslâm düşmanı kâfirleri ve münâfık güçleri büyük ölçüde huzursuz etmiş, ilk hedeflerden olmasını doğurmuştur. Hâinane emellerine varmak, merhum Mutahharî'yi saf dışı ederek **İslâm İnkılâbı'nı** Onun yardımlarından mahrum bırakmak için, harekete geçen münâfık güçlerden Furkan örgütü tarafından, 1-Mayıs-1979 yılında alçakça bir su-i kasd neticesinde şehit edilmiş, böylece bütün ömrünü İslâm'a adanmış bir kahraman daha **'şehidler'** kafilesine katılmıştır...

Merhum Mutahhari, adeta bir “kitap makinesi” denecek kadar, çok verimli ve sayısız eserler vermiştir. Burada hepsini saymak mümkün değildir. Sadece tercümesi yapılanların sayısı onlarca olmuştur...

Bu vesile ile, Merhum Mutahhari’ye Yüce Rabbimizden sonsuz rahmetler niyaz ederiz! Aziz ruhu şâd olsun!..

İslami Davet Dergisi

Haziran 1990

MEARİC SURESİ

Bismillahirrahmanirrahim.

1- İstekte bulunan biri, (muhakkak) gerçekleşecek (olan) bir azabı istedi.

2- Kâfirler için olan, bu (azabı) geri çevirecek kimse yoktur.

3- (Bu azab) Yüce makamlar sahibi olan Allah'tandır.

4- Melekler ve Ruh, O'na, süresi elli bin yıl olan bir günde çıkabilmektedir.

5- Şu halde, güzel bir sabır (göstererek) sabret.

6- Çünkü gerçekten onlar, bunu oldukça uzak görmektedirler.

7- Biz ise, onu pek yakın görmekteyiz.

8- Gökyüzünün erimiş maden gibi olacağı gün,

9- Dağlar da (etrafa uçuşmuş) rengârenk yün gibi olacak.

10- (Böyle bir günde) Hiçbir yakın dost bir yakın dostu sormaz.

11- Onlar birbirlerine gösterilirler. Bir suçlu günahkâr, o günün azabına karşılık olmak üzere, oğullarını fidye vermek ister,

12- Kendi eşini ve kardeşini

13- Ve onu barındıran aşiretini (soyunun hepsini) de.

14- Yeryüzünde bulunanların tümünü (verse de); sonra bir kurtulsa.

15- Hayır, (böyle fidyeler kabul edilmez) Doğrusu o (cehennem), cayır cayır yanmakta olan ateştir.

16- Başın derisini kavurup-soyar.

17- Yüz çevirip arkasını döneni çağırıp-durur.

18- (Durmaksızın mal ve servet) Toplayıp bir yerde (üst üste) yığmakta olanı

19- Gerçek şu ki, insan, 'bencil ve haris' olarak yaratıldı.

20- Kendisine bir şer (kötülük) dokunduğu zaman feryadı basar.

21- Ona bir hayır da dokunulduğunda, engelleyici (kıskanç) olur.

22- Ancak namaz kılanlar hariç.

23- Ki onlar, namazlarında süreklidirler.

24- Ve onların mallarında belirli bir hak vardır,

25- Yoksul ve yoksun olan(lar) için.

26- Onlar, Din gününü de tasdik etmektedirler.

27- Onlar, Rablerinin azabına karşı (daima) bir korku duymaktadırlar.

28- Şüphesiz Rablerinin azabından emin olunamaz.

29- Ve onlar ırzlarını (mahrem yerlerini) korurlar.

30- Ancak kendi eşleri ya da sağ ellerinin malik olduğu başka, çünkü onlar (bunlardan dolayı) kınanmazlar.

31- Fakat bunun ötesini arayanlar, onlar artık sınırı çiğneyenlerdir.

32- (Bir de) onlar, kendilerine verilen emanete ve verdikleri ahde (harfiyen) riayet edenlerdir.

33- Şahitliklerinde de dosdoğru davrananlardır.

34- Namazlarını (titizlikle) koruyanlardır.

35- İşte onlar, cennetler içinde ağırlananlardır.

36- Şimdi küfretmekte olanlara ne oluyor ki, boyunlarını sana uzatıp konuşuyorlar.

37- Sağ yandan ve sol yandan bölümler halinde.

38- Onlardan her biri, nimetlerle donatılmış Cennete gireceğini mi umuyor (tamah ediyor)?

39- Hayır, doğrusu biz onları bildikleri şeyden yarattık.

40- Artık, doğruların ve batıların Rabbine yemin ederim, biz gerçekten güç yetirenleriz,

41- Onların yerine kendilerinden daha hayırlılarını getirip değiştirmeye, üstelik bizim önümüze geçilemez.

42- Şu halde sen, kendilerine vaat edilen (azap) günlerine kavuşuncaya kadar onları bırak, dalıp-oynasınlar, oyalansınlar.

43- Kabirlerinden koşarcasına çıkacakları gün, sanki onlar dikili bir şeye yönelmişler gibidirler.

44- Gözleri "korkudan ve dehşetten düşük", yüzlerini de zillet sarıp kaplamış, işte bu, kendilerine vaat edilmekte (olan kıyamet ve azap) günüdür.

MEARİC SURESİ

سَالَسَائِلُ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ

AZABI İSTEMEDE ACELECİLİK

1- "İstekte bulunan biri (muhakkak) gerçekleşecek olan bir azabı istedi."

Bu mübarek sure, kimi vakit başlangıcının (سال) oluşu dolayısıyla (Seele Suresi) diye adlandırılmış ve kimi vakit ise bu surede yer alan (المعارج) kelimesi dolayısıyla (Mearic Suresi) adını almıştır. Şimdi yapacağımız tefsirde, her iki mana da açıklanacaktır.

Söz konusu sure birtakım olaylarla başlamıştır... Kur'an onun adına "azabı istemede acelecilik" diyor. "Azabı istemede acelecilik" sözünden maksat şudur, Hz. Peygamber (s.a.a.) milleti kıyamet ve dünya azabından korkuttuğunda (özellikle de kıyamet azabından), onlardan bir kısmı o hazretin huzurunda şöyle diyorlardı: "Eğer bu söylediğin sözler doğru ise, Rabbine söyle de hemen şimdi bu azabı bize göndersin."

İşte bu durum, insanın "inat derecelerinden" biridir. Buna "inat hastalığı" derler. Hastalıkların en kötüsü de budur. Diğer bir ayette Allah (c.c.) şöyle buyuruyor.

"Ey Allah'ımız, eğer bu (Kur'an) bir gerçek olarak senin katından ise, gökyüzünden üstümüze taş yağdır veya acıklı bir azap getir (bakalım) demişlerdi." (Enfal Suresi; 32)

Çok acayıptır ki, bir topluluk ellerini açıp şöyle diyorlardı: "Ya Rabbi! Şayet bu Kitap hak ve Senden taraf gönderilmiş ise, öyleyse bizim üzerimize gökten taş yağdır ki, artık yaşamayalım."

Halbuki şöyle demeleri gerekirken, "Ya Rab, şayet şu kitap hak ise, hak olduğunu bize göster ve bize ona tabi olmamızı tevfiği inayet et. Şayet hak değil ise, senin nezdinden gelmemiş ise, bize basiret ver de, yolunu şaşıranlardan olmayalım." Şöyle demişler, "Şayet hak ise bizim artık onu görmeye tahammülümüz yoktur, dayanamayacağız." İşte buna, "azabı istemede acelecilik" denir.

Bunun benzeri bir konu da hadislerde geçiyor: Hz. Peygamber (s.a.a.) Gadir hum gününde Hz. Ali (a.s.) hakkında şöyle buyurdu;

من كنت مولاه فهذا علي مولاه

"Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır."

Muhtemelen Kureyş kabilesinden olan, kitap ve hadislerde de öyle kaydedilen Numan b. Haris-i Seheri hakkında şöyle nakledilmektedir:

"Araplar arasında yaşlılık ve aksakallılığın itibar gördüğü o dönemde, Numan b. Haris, Hz. Peygamber (s.a.a.)'in huzuruna gelerek şöyle dedi. "Ey Allah'ın Resulü! Sen bizlere "La ilahe illallah" deyip şehadet okuyun dedin ve "Allah'tan başkasına tapmayın" diye buyurdun, biz de kabul ettik. Senin peygamberliğini kabul etmemizi, namaz kılmamızı, oruç tutmamızı, zekât vermemizi istedin, bunların tümünü kabul ettik. Şimdi itaat etmemizi istediğin bu genci (yani Hz. Ali'yi (a.s.) kast ediyor) kendinden mi söylüyorsun, yoksa vahy mi geldi?"

Hz. Peygamber (s.a.a.) şöyle buyurdular.

"Andolsun şeriki olmayan o Allah'a, bu sözü ben kendimden söylemiyorum, bu, ilahi bir vahiydir."

Anlaşıldığı gibi, o durumuna rağmen, o şahsın peygamberin vahyine itikadı var idi ki, bu sözü peygamberden (s.a.a.) duyunca hemen ayağa kalkıp şöyle dedi, "Ya Rab! Şayet durum böyle ise, ben artık yaşamak istemiyorum, bana gökten bir taş indir."

Aradan çok zaman geçmeden bir hadise ile karşılaştı ve tepesine bir taş düşüp onu helak etti.

(Bir istekli, Allah katından inkârcılara gelecek ve hiç kimsenin savamayacağı azabı istedi).

Kur'an, "bi azabin vakiin" diye söylüyor. "Gelecek bir azap" diye bahsediyor. O azap ki gelecektir, gelmesi kesindir,

onda şüphe etmek ve onda acelede bulunmak kesinlikle yanlıştır.

ALLAH'A YAKINLIK DERECELERİ

2-3- “Kâfirler için olan, bu (azabı) geri çevirecek kimse yoktur. (Bu azab) Yüce makam sahibi olan Allah’tandır.”

Bu azab Allah'tan olduğu için, hiç bir güç onu önleyemez. (من الله) kelimesini bazı müfessirler (دافع) kelimesine bağlamışlardır. Anlamı şudur: "Bu azab Allah nezdindendir ki, def olunamaz. Eğer defedecek birisi var ise, O da Allah'tır."

Allah da bunu defetmeyecektir. Zira söz konusu azab, ilahi sünnetlerdendir. İlahi Kaza'dır. Bundan dönüş yoktur. Burada Allah-u Teâlâ, kendisi hakkında çok anlamlı bir kelime getirmiştir: مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ

"(Bu azab) Yüce makam sahibi Allah'tandır"

Mearic, "uruç" kelimesindendir. Uruc ise "yukarı gitmek ve yücelmek mahalli" anlamındadır. Allah, insanların yukarı çıkması ve yücelmesi için bir kısım makamlara, derecelere ve basamaklara sahiptir. Bu mana Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetlerinde gelmiştir. Örneğin:

رَفَّ يَعُودُ الدَّرَجَاتِ دُونَ الْعَرْشِ

"Dostlarının derecelerini yüceltir, arşın sâhibidir;... "
- "Allah katında onlar derece derecedir.." (Mü'min: 15; Al-i İmran: 163)

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

"..Allah sizden iman etmekte olanları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin.." (Mücadele Suresi: 11)

Dikkat ediniz ki biz, bu kelimeyi çok ağızımıza alıyoruz veya kalpten niyet ediyoruz. Örneğin, "bu namazı kılıyorum 'kurbeten ilallah'" diye söylüyoruz. Yani, "Allah'a yaklaşmak ve ona takerrübde bulunmak için."

İnsanlar, örf ve güncel hayatlarında yararlandıkları mana ve anlamları, yanlışlıkla Allah hakkında da kullanabilir ve bu mana ve mefhumların Allah'la ilgili olarak doğru olduğunu sanabilirler. Hâlbuki Allah hakkında hakikattir, itibari ve arızı değildir.

Örneğin biz şöyle diyoruz, "Falan şahıs filan makama çok yakındır." Bu sözdeki maksadımız, acaba o şahsın o makama "mekân" yönünden yakınlığı mıdır? Mekan yönünden mi herkesten daha yakındır?.. Eğer öyle olacak olsaydı, o makamın hademesi o makama herkesten daha yakın olurdu. Oysaki mekân itibariyle o makamdan kilometrelerce uzakta olan birisinin, o makama daha yakın olması mümkündür.

Burada söz konusu "yakınlık"tan maksat, o şahsın daha fazla (mevrudi inayet) öncelik hakkına sahip oluşudur. Örneğin, "Hz. Peygamber (s.a.a.) Allah'a diğer insanlardan daha yakındır" diye söylenildiğinde, Allah'ın ona lütuf ve ihsanının daha fazla olduğu kast edilmektedir. Öyle zannediyorlar ki Allah'a yakınlık ve uzaklık o anlamdadır.

Sadece insanlar değil, melekler dahi böyledir. Hiç bir melek mekân yönünden diğer melekten daha yakın değildir. (Yakınlık lütuf ve inayetten ibarettir). Oysaki mana âleminde, gerçekten yakınlık dereceleri vardır. Durum sadece bununla sınırlı olmayıp, âlem-i melekût ve âlem-i gayb, gerçekte rütbe ve dereceleri ihtiva etmektedir. Ne sadece inayet ve lütuf azlığı ve çokluğu söz konusudur. Gerçekte insan ibadetinin eseri ile Allah'a taraf yüceliyor. Her derece yakınlaştıkça, vücudu daha çok hak oluyor, hangi yöne vücudu daha hak olur ise, daha çok o yöne değişim gösteriyor. Vaziyeti, şekli, maneviyatı ve her şeyi değişiyor. Hatta biz amelimizle var oluyoruz.

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

"..Hoş kelimeler ancak O'na yükselir, kabul olunur. Salih ameli de hoş kelimeler yükseltir.." (Fatır Suresi: 10)

"Teyyib" sözünden maksat "pak itikattır." Demek ki "teyyib söz" O'na (Allah'a) doğru yukarı gidiyor. Ve "pak itikadı" yukarı götüren de "salih amel"dir. Veya "salih ameli"

yukarı götüren "teyyib söz"dür. Böylece salih amel yukarı gidiyor. Âlem-i gayb'da da bu hissedilebilen gerçekler (oluşumlar) dışında, bir kısım oluşumlar (vakiiyyetler) vardır. İşte Kur'an-ı Kerim'deki (âlâyı illiyyîn) ve (esfelessafilîn) (yani yukarıların yukarısı ve aşağıların aşağısı) gibi sözler de bu vakalara işarettir.

Kur'an, " مِنْ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ " diye buyuruyor. Yani, "O Allah ki kendi katında makamları ve dereceleri vardır." Melekler, hayvanlar, mevcudat, insanlar, herkes ve her şey, hususi bir makamda yerlerini almışlardır. Şia ve Sünnilerin kabul ettikleri ve güvenilir kitapların yazdığı, ayrıca güvenilir kitabımız Usul-ü Kâfi'de de kaydedilen, bir dünya kadar da geniş manası olan bir Hadis-i Kudsi vardır. İmam o hadisi şöyle naklediyor:

لَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَتَقَرَّبُ إِلَيْهِ بِهِ التَّوَافُلُ

"Allah'ın kulları daima nafilelerin vasıtasıyla O'na doğru yücelirler"

Bu hadiste "bihi'n-nevafil" (nafileler ile) buyurmuş, "bihi'l-feraiz" (farzlar ile) buyurmamıştır.

"Benim kullarım daima ve sürekli olarak nafileler¹ vasıtasıyla bana yakın olup yaklaşırlar. Hatta öyle bir

---

¹ "Nevafil" sözünden maksat, vacib olmayan sünnet ibadetlerdir. Farz bir bakıma nafilelerden önemlidir. Çünkü farzlar vaciptirler (görevdirler).

merhaleye yetişiyorlar ki benim muhabbetime mazhar oluyorlar."

Elbette bu sözden maksat, "diğer kulların Allah'ın muhabbetinden uzak kaldıkları" anlamında değildir. Yüce

---

Anlaşıldığı gibi farzlar öyle bir derecede vuku bulmuşlar ki, beşerin onu yapması kaçınılmazdır. Ve onun (farzın) milakı (asıl konumu) çok önemli olduğundan dolayı vacib haddine varmıştır. Nafileler ise asıl konum itibariyle bu hadde değildirler. Fakat farzlarda olmayan bir şey nafilelerde vardır. O da şudur; fazlar vacib hükmünde oldukları için, insan yerine getirmedeği takdirde azab çekecektir. Bu açıdan yerine getirilmesi şarttır. Fakat nafileler böyle değildirler. Yani yapılmadığı takdirde cezası yoktur. Cezası olmamasına rağmen insan o ameli işliyor. İşte bu nedenle nafilelerin daha üstün bir ehemmiyeti-değeri vardır. Örneğin (ikinci ve öğle namazı) gibi bedeni ibadetler, farz olduklarından ve ilahi bir teklif oluşlarından dolayı insan onları yerine getiriyor. Fakat bunların nafileleri insan üzerine vacib olmamasına rağmen, onu yerine getiriyor. İşte bu amel, insanın ibadete karşı özel ilgisinin ve ruhi letafetinin bir göstergesidir. Zekat ve Humus gibi mali ibadetlerde yine farz olduklarından dolayı insan onları veriyor, onların farz oluşu, önemlerinin nişanesidir. Fakat insan infak ettiğinde, infak vacip bir amel olmamasına rağmen infak edildiğinde daha fazla bir değer taşımış olur. Yüce Allah'tan fazilet ümit eden bir insan, sadece farzlarla iktifa etmemelidir. "Herhangi bir fazileti olmayan sen nasıl Allah'tan fazilet beklersin?" من لا یرحم لا یرحم Merhameti olmayana acınmayacaktır. Şayet bir insan vacip hükmünde olmayan (yani) verilmediği takdirde cezası bulunmayan bir parayı Müçtehid olan birine verirse, hayır ve hayrat hükmüyle ve hasene kısmından verirse, (ne güzel). Şayet böyle bir işte bulunmazsa, Allah'tan nasıl fazilet bekleyebilir?

Allah şöyle buyurmak istiyor, "Bizim bir kısım Rahmet ve Rahmaniyetimiz vardır ki, tüm insanların halini ihtiva eder. Bir kısım Rahmet ve Rahmaniyetimiz de vardır ki, hususi kullarımızın haline şamil olur."

Rahmet ve Rahmaniyetten kasıt, insanın belirli bir merhaleye ulaşmasıdır. (Farz ediniz ki örneğin bir insan bir merkeze ulaşmak istiyor). Müşahhas hududa ulaşmadığı müddetçe, kendi ayakları ile ileri gitme mecburiyetindedir. O müşahhas hududa varınca da merkezin kendi cazibesi onu kendine cezbediyor (çekiyor). (Yani) öyle bir merhaleye ulaşıyor ki, Allah'ın muhabbeti onu cezp ediyor, onu kapsıyor ve ilahi muhabbet eli onu kendine doğru çekiyor. (Hatta uhubbetu) -ki onu ben dost ediniyorum artık- (fe iza ehbebtuhu) -onu ben dost edinince onun benliğinden ve hüviyetinden bir şey kalmıyor. Onun her şeyi ben oluyorum. (Fe iza ehbebtuhu kuntu sem'uhullezi yesmeu bihi, ve beseruhullezi yebsuru ve yedihillezi...) işiten kulağı ben oluyorum. Onun tutan eli ben oluyorum. Bu tertiple o, her şeyden vazgeçiyor ve her şeyi terk ediyor, onun için artık bir şey kendine kalmıyor.

Maksadım şudur ki, sözünü ettiğimiz dereceler, yücelikler ve mertebeler işte bunlardır. O mertebeler ki insan ona doğru yüceliyor, her ne kadar gitse bile, nihayeti yoktur. İla nihayet gitse, ebedi olarak gitse dahi, bir merhaleye varıp ta

orada bitecek gibi bir cinsten değildir. Zarfıyeti büyüktür, kendisi de sonsuzdur...

MELEKLER VEYA TABİAT ÂLEMİNİN GÜÇLERİ

تَعْرِجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسٌ مِّنْ أَلْفِ
سَنَةٍ

"Kendini bilen Rabbini bilir." Çok yüce manası olan bir hadistir bu.

Hayret verici bir olay ki, insan yaşadığı müddetçe, bu ruh ve hayat gücü onda var olduğu sürece, onun vücudu bir nizama sahiptir. Bu nizam on yıl, yirmi yıl, yetmiş yıl, iki yüz yıl aynı şekilde kalıyor. Organlardan her biri kendi görevini yapıyor. Göz, kulak, burun her biri kendi yerinde görevlerini tamamlıyorlar. Fakat insan ölünce bu nizamların hepsi bozuluyor. Beden dökülmüş ve kokuşmuş bir vaziyetten sonra ortadan kalkıyor. Buradan anlaşıldığına göre, öldükten sonra artık vücutta diğer güçler yoktur. Âlem de aynen beden hükmündedir. Bizim bedenimizin nizam ve hayatı, bir güç vasıtasıyla ayakta durmaktadır.

Tabiat âleminde de durum böyledir. Âlemin hayatını ve düzenini üstlenen bir güç vardır. Güneş, yıldızlar, ay ve yer, her biri kendi görevini yapıyorlar. Onların tümü bir güç hükmüne tabidirler. İşte bu Kur'an o güç ve kudretin adını "Melaïke" koymuştur.

Kur'an diyor ki, nasıl ruh bedenden ayrılınca, cisim olan beden dökülüyorsa, Âlem'in ruhu gidince de âlem dökülecektir.

Kur'an'da geçen تَعْرِجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ .. تَنْزِلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ ayetlerinin tefsirinde (müfessirler arasında) ihtilaf vardır.

Acaba bu ruh, (Ruhul Kudüs) dediğimiz Cebrail midir? Yoksa melek sınıfından başka bir hakikat midir? Bu "ruh" nedir?

Müfessirlerden Allame Tabatabai inanıyorlar ki, söz konusu "ruh" meleklerden başka bir varlıktır. Hakikatta melekler, insanda bulunan ruh gibi âlemin hayat gücüdürler. Nasıl ruhlar kıyamet günü cisimleri terk edip kendi âlemlerine döneceklerse, Âlemin de hayat gücü olan ruhu (melekler) o gün âlemi terk edecektir. İşte o gün, tabiatın harap olma günüdür. Artık ne bir balık, ne bir yıldız, ne de bir güneş olacaktır...

İşte bu nedenledir ki تَعْرِجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ (melekler ve ruh O'na çıkacaklardır) diye buyuruyor.

KIYAMET

KIYAMET GÜNÜNÜN UZUNLUĞU

Burada akla şu soru geliyor, "Kur'an'ın sözü" gereği, kıyamet gününde ne güneş, ne ay, ne yıldızlar ve ne de hiçbir şey kalmayacak... O halde bu elli bin yıl ne içindir? İşte müfessirler şunu söz konusu etmişler ki "o günün uzunluğunu şayet bugün elimizdeki ölçekler ile ölçecek olursak elli bin yıl kadar ediyor."

İkinci olarak, acaba şu "elli bin yıl" hadisesi herkes için mi geçerlidir. Başka bir deyişle, kıyamet günü elli bin yıllık mesafeyi kat etmek herkes için söz konusu mudur?

Hız. Muhammed (s.a.a.)'den şöyle sordular.

- Ey Allah'ın resulü! (o gün) çok müthiş uzun bir gündür.

Peygamberimiz (s.a.a.) şöyle buyurdular:

- Âlemlerin Rabbine yemin olsun ki, o gün mü'min için, bir vakit namazın kılındığı vakit kadar çok çabuk geçecektir."

Bu ayet aslında kâfirlerle alakalıdır.

Zamanla ilgili konuda dikkat edilecek bir husus vardır, şöyle ki, "zamanın geçmesi, tümüyle insanın içinde bulunduğu ortamla ilgilidir. Şayet insan iyi bir ortamda ise, zamanın

nasıl geçtiğini anlamaz ve zamana karşı duyarsız olur. Şayet insan çok zor bir durumda ise, o insana zamanın her cüz'ü öylesine zor geçer, örneğin insanı 80 derecelik kaynamış bir suyun içerisine koysalar ve orada on dakika kalmasını söyleseler, o dakikaların her bir saniyesi bir saatten uzun gelir. Bu nedenledir ki, zamanı mutlak bir şey olarak tanımlamak doğru olmaz. Buna göre "kıyamet gününün elli bin yıl" oluşu, herkes için eşit değildir. İşte Hz. Peygamber (s.a.a.) buyuruyor ki:

- "Mü'min için bir namaz vakti kadardır."

Bir mü'minin namaz kılışı ne kadar çabuk geçiyor!

HAKKA KARŞI İNATÇI OLMAK

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمًّا يَا

9- Dağlarda (etrafa uçuşmuş) rengârenk yün gibi olacak.

10- (Böyle bir günde) Hiç bir yakın dost, bir yakın dostu sormaz.

11- Onlar birbirlerine gösterilirler. Bir suçlu günahkâr, o günün azabına karşılık olmak üzere, oğullarını fidye olarak vermek ister;

12- Kendi eşini ve kardeşini,

13- Ve onu barındıran aşiretini (soyunun hepsini) de,

14- Yeryüzünde bulunanların tümünü (verse de); sonra bir kurtulsa.

İlk iki kısa ayette Kur'an-ı Kerim insanın Hakka karşı inatçı tutumuna işaret buyurdu. O da "isteklinin azabı istemedeki aceleciliğidir..."

سَالَّ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ

Ben o hadiseyi açıklarken şu ayeti de naklettim.

"Bir vakit de "Ey Allah! Eğer bu, senin tarafından gelmiş hak bir kitap ise, hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize daha acıklı bir azab ver" demişlerdir." (Enfal Suresi; 32)

Müfessirlerden bazısına göre bu ayet ile o olaylar arasında bir bağ vardır. Hatta bu ayetin o olaylara işaret ettiğini söylemişlerdir. Bir kısım insanlar ellerini açıp şöyle dua ediyorlar; "Ya Rabbi! Şayet şu Kuran hak ise ve senden

gelme ise, bize gökten bir taş gönder ki, bizim artık tahammülümüz yoktur." Bu çok feci bir sözdür. Bizlere şunu öğretiyor, "bir vakit insanlar hakka karşı inatlaşırsa "Hakkı görmektense ölmek iyidir" dedirtiyor.

Bizler de bazı vakitler bilinen şu sözleri söylüyoruz, "falan gerçek veya falan olay beynime iğne gibi saplandı." Yani "hak olduğunu anladığım an, beynime iğne gibi saplandı."

Üzerinde bahsedilmeğe değer başka güzel bir cümle daha vardır; "الحق مرو" (Hak acıdır) cümlesi. Oysaki hakkın acı olmasının hiçte anlamı yoktur. Aksine "batıl" acı olmalıdır. "Acılığın" bir yönden bir şeyin keyfiyeti oluşu gerçektir. Tad alma duyusu onu hissediyor. Fakat şuna da dikkat etmeliyiz ki tad alma duyusu bazı zamanlar yanılgıya düşebiliyor, örneğin; acıyı tatlı ve tatlıyı da acı olarak algılayabilir.

İnsan, hakkın zıt yönünde hareket ettiği zaman hak insan için acı olur. İşte o vakit hak onunla zıtlaşır. Varlığı ve duygularıyla hakka karşı zıtlaşma bulur.

Herhangi bir şahıs ile bir mal üzerinde görüş ayrılığına düştüğünüzü farz ediniz, ihtilafınızı halletmek için Kâdî'nın yanına gidiyorsunuz, orada sizin için iki durum söz konusudur:

1- Ya siz gerçekten haktalep bir insansınız, araştırmacısınız, o malın size mi yoksa diğerine mi ait olduğunu öğrenmek istiyorsunuz. Böyle bir durumda kâdı her ne şekil hükmederse siz ona razı kalırsınız. Şayet, "mal size ait değil" derse, siz, "Allah razı olsun, kadı beni rahatlattı" ve eğer, "hak sizindir" derse, yine ona "çok teşekkür ederim, beni rahatlattınız" dersiniz.

2- Şayet hakkın sizin ile ilgili olup olmadığına dikkat etmez iseniz, bütün çabanız “kâdı'nın sizin lehinize” hüküm vermesi olur. Şayet bu durumda kadı sizin isteğiniz dışında hüküm verirse, işte o zaman siz hakkın karşısına geçersiniz, ona zıt düşersiniz.

Anlaşıyor ki; hakkın acı oluşu insanın durumuna bağlıdır. Eğer insan yücelik bulursa ve gerçek imana sahip olursa, hiç bir surette hak onun için acı olmaz.

Kendi zâhirlerimizi hak ehline nisbet vermeyle, hak ehli olduğumuzu zannediyoruz, örneğin ismimizi "Ali" koymakla, Ali (a.s.) gibi Ehl-i hak olduğumuzu düşünüyoruz. Oysaki Ali'nin Ali oluşu (Ali hak iledir, hak da Ali ile) oluşuyla alakalıdır.

Hak Ali iledir. Hak Ali'den ayrılmaz, çünkü Ali haktan ayrılmıyor. Böyle değil ki; Ali haktan kaçsın ve hak

da Ali'nin ardından koşsun. Ali hak iledir, çünkü hak da Ali'yle beraberdir.²

Acaba Hz. Ali (a.s.) gibi bir insan için de "الحق مرو" (Hak acıdır) sözü geçerli midir? Yoksa onun için hak, her tatlıdan daha tatlı değil midir? Şu "acılık", insanın kendindendir, ne ki hakkın kendisi acıdır!.. Defalarca şu konuyu söyledik ki, Kur'an'ın beşerden taraf sergilediği en güzel tablo, beşerin hak ile mücanip (zıt) olduğu yerlerdir.

---

² Şu hadise şöyle nakledilmiştir; Hz. Ali (a.s.) halife iken, Ehl-i Zimme'den birisi Ali (a.s.) ın zırhını çalmıştı. Hz. Ali (a.s.) zırhını onun üzerinde gördüğünde, o ehli zimme'ye; "ben halifeyim, güçlüyüm, zırhımı çıkar, derhal bana ver" demiyor. Kanun yönünden konuya giriyor, yani Kâdı'nın yanına gidiyor. O dönem resmi mahkeme salonunda kurallar şöyleydi; "Kadı, her iki tarafında özelliklerini göz önüne almaksızın ve aralarında herhangi bir ayrıcalık yaratmaksızın, iki tarafa da eşit olarak davranmalıydı." İkisi de Kâdının karşısına çıktıklarında, kadı Hz. Ali (a.s.) a şöyle dedi, "Ya Ebul Hasan! Davalının yanında otur." Hz. Ali (a.s.) bu söze öfkeleni. Kâdı zannetti ki, Ali (a.s.)nin öfkesi, kadının ona, "git davalının yanında otur" sözüne oldu. Bu nedenle Hz. Ali (a.s.)nin öfkesini görünce ona, "Ben İslâm'ın hükümlerini uyguluyorum, bana öfkelenemezsiniz" diye söyledi. Hz. Ali (a.s.) kadıya, "Benim öfkem, o adamı ismiyle, beni ise künyemle çağırmana olmuştur. Niçin bana "Ya Ebul Hasan" diye hitap edip, bana torpilli davranıyor, böylece de ayrıcalık yapıyorsunuz" dedi. İşte buna "Ehl-i Hak" derler. Bu, öyle bir insandır ki, "İmam"dır, önderdir ve örnek olmalıdır. Onun vücudunda olmayan şey "Ben"dir ve "Bencillik"tir. Vücudunda olan şey ise "Hak"tır.

Yani hak ve hakikat onun muhalif yönünde yer almıştır. Böyle bir yönde yerini aldığı için de her zaman ona acı olmuştur.

Bazı vakitler hak ve hakikat insan için o kadar acı oluyor ve o kadar acı oluyor ki; o insanın yaşayıp da onu görmesi mümkün olamaz. "Hak bu ise, yaşayıp da onu görmek istemiyorum" der. Böylece de öylesine bir hadde varmış olur ki, onun hakkı arayan fıtratı, kendisi için bir azab oluverir.

İnsan niçin kendini öldürmeye razı oluyor? Niçin azabın gelip onu helak etmesine rızayet gösteriyor? Buradan anlaşılıyor ki, hayat ve yaşantı kendisi için o kadar acı ve dert verici oluyor ki, artık tahammül gücü kalmıyor. Şimdi aynı insanın öldükten sonraki halini tahayyül ediniz.³

Âlimler, insanoğlunu dünya hayatı içerisinde bulunduğu müddetçe manevi lezzeti olduğu gibi tadamadığına

---

³ Dini âlimler ve filozoflar inanıyorlar ki; beden nefis ve ruh için bir kafes misalidir. İnsan bu dünyada olduğu sürece, nefis bedeninin ihtiyaçlarını teminle uğraşır. Bedenin en küçük işleri (kalbin, böbreğin vs. işleri) nefsin tedbiri altındadır. Nefsin özelliği de şöyledir; "bir iş ile meşgul olduğu zaman, başka bir işten vazgeçer." Örneğin; "yemek yediğinizde mütalaa etmeyiniz" diye söylüyorlar. Bu sözden gaye şudur; "yemeği hazmetme gücü ki, zaten nefsin kendisidir, yani hazm gücüyle meşguldür, bu nedenle diğer bir işi görmekten gafildir. Buna göre yemek yediğiniz zaman mütalaa etseniz, her ikisi de yarım kalacaktır.

inanmaktadırlar. Başka bir deyişle, "(insanın) kendi (nefsine) vücuduna olan dikkati, kendisi için bir tehdit oluşturmaktadır.

İnsan, gereği gibi manevi zevkleri idrak edebilmesi için, kendini "kendiyile uğraşma" bağından kurtarmalıdır. Ve yine bilginlerimiz inanıyorlar ki, ancak insan öldükten sonra "ruhunun bedenine bağlanma isteğinden" kendini kurtararak kendine dönmesi mümkün olacaktır. Dünyada eğer manevi yönden değerli bir şeyler kazanmışsa, kendine döndükten (öldükten) sonra, dünyada iken tatması mümkün olmayan lezzetleri tadacaktır. Eğer dünyada iken içinde bir takım kıskançlıklar, kinler, kibirlilikler, inatlar ve şirkler toplamış ise, dünyada hissetmesi imkânsız olan acıları hissedecektir.

Burada şöyle bir fikir oluşuyor, şöyle ki; bu dünyada, nefsin beden ile meşgul olmasından dolayı, acı ve lezzetleri olduğu gibi duyması mümkün değildir. Şimdi inat ve kıskançlıkta hayli bir mesafe kat eden bir adamı düşününüz. Bu dünyadan -ve gerçekte de kendisinden- kaçmak istiyor. Mutlaka böyle bir insanın öbür dünyadaki azabı yüz misli olacaktır. Bu insan, kendinden kaçmayı isteyerek, ölmek ile rahata kavuşacağını zannediyor, oysaki azabının yeniden başlayacağını bilmiyor. Bu nedenledir ki, sizin de bildiğiniz gibi Kur'an-ı Kerim, kıyamet ve berzah âleminde, bu gibi şahıslar için bir kısım azapları beyan etmektedir. Fakat

bunları bizim tasavvur etmemiz mümkün değildir. Gerçek olanı da budur ve bundan başkası da olamaz.

KIYAMET GÜNÜNÜ İNKÂR

إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعْدَ إِذَا

olunan bir şeydir. Onlar olayları zaman perdesinin ardından görüyorlar, aynen bir insanın bir gerçeği vuku bulmasından önce idrak etmesi gibi. Örneğin -bazı insanlar- zamanın geçmesine gerek duymadan, on gün sonra ortaya çıkacak herhangi bir olayı, şimdiden görebilirler.

KIYAMET EHVALİ

Kur'an-ı Kerim kıyamet ahvali hakkında şöyle buyurmaktadır.

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ

kendisini kurtarsın!. Bu delillerdir ki, kıyamet gününde göreceği azab dünyadaki azab ile ölçülemez.

“ كَلَّا ” Fakat ne mümkün!. اِنَّهَا لَطٰى Bilinmeli ki, o cehennem alevlenen ve yakalayiveren bir ateştir.

نَزَّاعَةً لِّلشَّوٰى El, ayak, baş ve diğer hiç bir şey bırakmayacaktır. (Derileri; kavurup soyar). تَدْعُوْا مِّنْ اَدْبَرَ وَتَوَلّٰى. Yüz çevirip geri dönen, toplayan kimseyi (kendine) çağırır. (Takip eden ve canlı bir ateştir). Bu ateş hakka sırtını çeviren, hak ile düşmanlık eden ve inatçılık yapanların ardınca hareket edecektir.

İnatçılığın kökü nedir?

Şimdi bakalım niçin insan inatçılık ve hakkın zıddı hâline gelmiştir, bu konunun kökü ve kaynağı nerededir? Kur'an bu konunun sırrını şöyle açıklıyor:

وَجَمَعَ فَاَوْعٰى

Bu serveti Allah toplamaları için vermedi, belki işletmek için ve aralarında döndürüp dolaştırmak için verdi. Parayı toplamak ve stok etmek, Allah'ın kullarını mahrum bırakmakla aynıdır. Çünkü burada iki şey vardır, 1- Sahip olmak, 2- Yığıp stok etmek. Sahip olmak şayet helal yoldan olursa ve sahibi bulunan şahıs şayet temizleyici bir plana sahipse veya bir kurumun başkanı gibi bir plan yapıp paraları daima halkın yararına değip dolaşacak bir şekilde işleme koymuş ise, Kur'an açısından -böyle bir sahipliğin- herhangi

bir sakıncası yoktur. Yani; helal yoldan sahip olmak ve daima işleme koymak. Fakat sahip olmak, diğer fertlerin mahrum bırakılmalarını gerektiriyorsa, artık Kur'an için kabul edilmesi ve ona tahammülde bulunulması mümkün değildir.

Altın ve gümüşü stok edenler hakkında Tövbe Suresi 34-35 ayetlerinde şöyle buyuruyor.

"Ey iman edenler, gerçek şu ki, (Yahudi) bilginlerinden ve (Hıristiyan) rahiplerinden çoğu, insanların mallarını haksızlıkla yerler ve Allah'ın yolundan alıkoyarlar. Altını ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcama-yanlar ise, onlara da acıklı bir azab müjdele. Bunların üzerlerinin cehennem ateşinde kızdırılacağı gün, onların alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak (ve) "işte bu, kendileriniz için yığıp-sakladığınızdır; yığıp-sakladığınızı tadın" (denilecek)."

Kur'an'da bu ayetten daha şiddetli bir dil kullanan diğer bir ayetin daha bulunmaması mümkündür.

Stok eden bir insan, yani, "o mala ihtiyacı olmadığından dolayı stok yapıyor" demektir. Kendilerinin ihtiyacı olmayınca (Kur'an'a göre) başkalarına vermeleri gerekir. Ya ihtiyacın var, ya da yoktur. Şayet ihtiyacın varsa harca, yok ise, başkalarına ver! (İşte İslâm'da prensip böyledir).

O gün, o altın ve gümüşleri, kızartılmış bir maden halinde onların alınlarına ve böğürlerine koyacaklar. Niçin

secde yerine ve alınlarına? Çünkü onların gerçek mabudları Allah'tır ve Allah'a secde etmeleri gerekirdi, Fakat onun yerine, parayı Allah yerine koydular. Onların yanlarını ve sırtlarını aynı mabudları ile dağlayacaklar.

Dikkat ediniz! Kur'an سَالِ سَائِلٌ يَّعَذَابُ وَاقِع ayeti ile başlayıp, ilk önce insanın hakka karşı ve muhalif olduğunu işaret ediyor. Sonra diyor, "acele etme". Peygamberimize (s.a.a.) Buyuruyor, "Azapları istemede acele edenlerin karşısında iyice sabırlı ol". Arkasından da kıyametin ahvalini beyan ediyor. Bu şekilde hakka karşı inatçılık yapan insanların da durumuna işaret ediyor. Bu tertiple devam ediyor, cehennem ateşinin onları takip ettiğini buyuruyor. Hangi insanları (takip edecek)? O insanlar ki, hakka düşmanlık ettiler. Bu duruma bunlar niçin düştüler? Nedeni şudur, وَجَمَعَ فَأَوْعَى (paraları stok ettiler) de ondan. Ebu Cehil ve Ebu Süfyan da bu sınıf insanlardandı. Onların gerçek putlarıyla, görünürde olan putları arasında fark vardı. Yani Peygamber (s.a.a.) ile üzerinde savaştıkları gerçek putları paraları idi. "Uzza ve Hubel"leri değildi.

İNSAN HAKKINDA BİR KONU

19- Gerçekten insan hırslı ve cimri yaratılmıştır.

20- Kendine bir zarar dokundu mu, feryadı basar.

21- Ona hayır (mal) isabet edince de kıskanç...

22- Namaz kılanlar müstesna.

23- Namaz kılan o kimseler ki, onlar namazlarına devamlıdırlar.

24- Onlar ki, mallarında belirli bir hak vardır.

25- Hem dilenen, hem de iffetinden dilenmeyen için.

26- Onlar ki, hesap gününü tasdik ederler.

27- Onlar ki, Rablerinin azabından korkarlar.

28- Çünkü Rablerinin azabından emin bulunulmaz.

29- Onlar ki, avret yerlerini korurlar.

30- Ancak zevcelerine ve cariyelerine müstesna... Çünkü onlar (bunlarda) kınanmazlar.

31- Fakat bundan (zevce ve cariyelerden) ötesini arayanlar, işte onlar haddi aşanlardır.

Bu bir kaç ayette insan hakkında bir konu vardır. Bu konu ayetlerde öylesine beyan edilmiş ki, müfessirler o ayetin bazı kısımlarını açıklarken görüş ayrılığına düşmüşler ve ayeti tefsir ederken değişik fikirler belirtmişlerdir. Ben önce ihtilafın nedenini arz edip sonra ayetin tefsirine geçeceğim.

Ayetin tercümesi şöyledir,

İnsan "helu" olarak yaratılmıştır. "Helu" yani "hırslı", insan hırslı olarak yaratılmıştır. Öyle yaratılmıştır ki إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا "ona bir zarar dokundu mu, sızlanır -feryat eder-" Bir şer dokunmayla çok ızdırıp çeker. Fakat, وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا "ona hayır (mal) isabet edince de menu olur (kıskanç olur)". Yani ona sarılır, onu bırakmaz ve başkasına da vermez.

Müfessirler demişlerdir ki -ÎZA MESSEHÜŞŞERRU CEZUEN VE ÎZA MESSEHÜL HAYRÜ MENUEN- bu iki cümle, "heluen" (hırslı) kelimesinin tefsiridir. Fakat "Helu" kelimesinin "Haris" (Hırslı) kelimesiyle şöyle bir farkı vardır, "Helu"nun özelliği şu, yani hayırda ve şerde son derece hassasiyeti olan bir kimse.

Bu kısım ayette iki tür hassasiyet beyan edilmiştir, Biri, insana "zararın ve ziyanın ulaştığı dönemdeki hassasiyet". İkincisi ise, "yararın ulaştığı dönemdeki hassasiyet".

Müfessirler için söz konusu olan mesele şudur; acaba ayet, insanı medhetme mi yoksa yerme konusunda mı nazil olmuştur? Çoğunluk, ayetin insanı yerme konusunda olduğunu

söylemişlerdir. Çünkü ayet hırs konusunu ve insanın hırslı olduğunu -kıskanç olduğunu- vurgulamaktadır.

Sonra başka bir konu söz konusu olmuştur, o da şudur, “ إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ” (Gerçek şu ki, insan, bencil ve haris yaratıldı) ayeti, insanın o şekilde bir yaratılışa sahip olduğunu beyan etmektedir. Yani insan bu surette yaratılıp halk olmuştur. Ayet, insanın fitri yapısını beyan ediyor, iktisabi yapısını değil. Asla yermek anlamına gelmemektedir. Konu insanın halk oluşu anlamındadır, yani insan yaratılış fitratı itibarıyla, hayra ve şerre meyilli olarak yaratılmıştır. Şerlere nisbeten şu derece meyilli, hayırlara nisbeten bu derece meyillidir. O vakit insanın yaratıcısı olan Allah, insanı hilkat bakımından şu şekilde vasıflandırmaktadır. Bu ayetin yermek -mezemmet- makamında geldiğine dair mana vermek doğru mudur? Bu, konunun müphemliliğine delalettir.

Müfessirlerden bazıları (örneğin Zemahşeri gibileri) da gelmişler -İNNEL İNSANE HULİKE HELUEN- ayetini, bir çeşit "mecazi istiare"ye hamletmişler ve şöyle demişlerdir. Ayetten maksat, "insanın gerçek ve fitri yaratılışı ile böyle olduğu" değildir. Hayır! İnsan fitrat ve hilkat itibarıyla böyle değildir. Fakat insanlar amelen çoğunlukla böyle bu şekilde sudan çıktıkları için Kur'an buyuruyor ki, sanki bunlar da böyle yaratılmışlardır ve bu şekilde dünyaya gelmişlerdir.

Bazı insanların bazı işlere karşı fevkalade kabiliyetli olduklarını görüyorsunuz. Hemen ilk aşamada işe el atmaz "bir gecede yüz yıl yol mesafe kat eden çocuk" gibi ilerleyip gidiyor. Başkalarının on, yirmi yılda tecrübe edip kavrayacakları işleri, o gibi insanlar bir günde kavrayabiliyorlar. Örneğin, şoförlüğü kavramak için birçok insanların aylarca deneyim yapmaları gerekirken, bazıları bunu çok hızlı bir şekilde öğrenmektedirler. Halk arasında bu gibi şahıslara, "sanki şoför olarak dünyaya gelmiştir" diye tabir ederler. Hâlbuki hiç kimse âlim olarak dünyaya gelmiyor. Siyasetçi, şair olarak dünyaya gelmiyor. Bunların tümüne insan kendi gücüyle sahip oluyor. Fakat insanlardan bazıları bu aşamaları çok süratli bir şekilde kat etmektedirler. Biz buna örfi, mecazi ve istiari tabirde şöyle diyoruz; "Bu insanlar şoför, şair, alim veya siyasetçi olarak dünyaya gelmişlerdir.

Zemahşeri edip bir insandır. Arap edebiyatının da önderlerindendir. Özellikle fesahat ve belagat sahasında İslâm âleminde ehil olan üç veya dört kişiden birisi de odur. Zemahşeri inanıyor ki; Kur'an'daki (إِذَا) (إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا) (مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا) ayetlerinin tabirleri, birer "istiari" tabirlerdir. Demek istemiyor ki insan hırslı olarak dünyaya gelmiştir. Fakat hırslıları açığa vurmak istediğinden dolayı buyuruyor ki, "bunlar hırslı olarak dünyaya geldiler." Oysaki gerçekte

hırslı olarak dünyaya gelmemişlerdir. (Bu Zemahşeri'nin görüşüdür).

Bazı müfessirler de şöyle diyorlar:

İnsan bu şekilde (yani hırslı olarak) yaratılmıştır. Fakat insanın yaratılışının bu şekilde olması, (insan için) bir noksanlık değildir. Belki, insanın böyle bu surette yaratılması gerekliydi. Noksanlık sonraları insanın kendinde oluşturduğu tutumlarından oluşur. İnsanın başlangıçta bu şekilde doğması, insanın ilk sermayesidir ve bu şekilde yaratılmıştır. Fakat öyle bir sermayedir ki, insanın onun üzerinde çalışması ve meşgul olması gerekir. Çünkü insan, mükellef, muhtar ve özgür bir yaratıcı sahiptir. Allah ona, kendi tercihleri ve kendi çabalarıyla kendine nitelik kazanma gücü vermiştir. İnsanın kendi kendini oluşturma teklifi aldığı ilk merhalede, o zaman ayıpların var oluşu söz konusudur. Kur'an, asıl hilkat merhalesini yermek istemiyor ki "insan niçin böyle yaratılmıştır." Şu konu insan için kesindir ki, insan diğer yaratıklar ile farklı ve özellikle de hayvanlardan olan ayrılığı şudur ki "insan hilkatin (yaratılışın) tek baliğ çocuğudur. Bunun anlamı nedir? Yani bu Âdemin çocuklarından çoğunluğu, "Na baliğ" çocuk hükmündedir. Na baliğ çocuklar da, baba ve annelerinin hidayet etmesine -yol göstermesine-ve korumalarına muhtaç olan ve ebeveyni sorumlu kılan çocuklardır. Baliğ çocuklar ise, haddi kemal, buluğ ve rüşd

seviyesine vardıklarından dolayıdır ki kendi başlarına bırakılmışlardır. Bu kendi haline bırakılma öyle bir esastır ki, bugünkü felsefelerde (özellikle de Egzistansiyalizm'de) onu "varlığın asaleti" diye tabir ederler. Bunlara göre insan, niteliksiz bir varlıktır, kendi tercihleri ve kendi çabalarıyla nitelik kazanır. Bu söz doğrudur. Fakat bu "kendine yeterlilik" aileden tard edilme manasına değildir. İnsanda buluş ve kemallığın bulunması, insanın kendi haline bırakılmasına sebeptir. Bu "kendi haline" bırakılmaktır ki, insanı mümkün olan en yüksek dereceye çıkarıyor. Hatta meleklerden daha yükseğe Yine bu "kendi haline bırakılma" dır ki, insanı hayvandan daha aşağı salıyor.

İnsan Suresi ayet 3 ve 4 te bakın şöyle buyuruyor:

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ ۖ إِمَّا شَاكِرًا ۖ وَإِمَّا كَفُورًا

"Biz ona gerçek yolu gösterdik, (artık o) ya şükredici olur ya da nankör."

İşte bu, kendi haline bırakılma haletidir.

إِنَّا عَمَدْنَاهُ لِلْكَافِرِ ۖ بَيْنَ سَلَاسِلٍ ۖ وَأَغْلَالًا ۖ وَسَعِيرًا

"Biz, insanı karışık bir nutfeden yarattık, onu deneyeceğiz. Bunun için onu duygu ve görgü sahibi kıldık."

Altı aylık bir çocuğu ki deneyecek değilsiniz. Onu duygulu, görgülü ve anlayan biri olarak karar kıldık. Bu nedenle de denemeye alındı. Sonrada yolu ona gösterdik. Ya şükredici olur ya nankör. Oysa hayvanlar böyle değildirler. Biz

görüyoruz ki hayvanlar içgüdüleriyle yaşamlarını sürdürüyorlar. Bir içgüdüyle, yani hayvanların içinde yol gösteren otomatik bir araç. Bu araç hayvandan herhangi bir teklifi veya vazifeyi istemeksizin veya iki yol ayırımında durmaksızın, bir araç gibi, otomatik olarak kendi kendine, kendi görevini yapıyor.

Böylece Yüce Allah, insanı kendi haline bırakılan bir varlık olarak yaratmıştır. Tabii ki bu "kendi haline bırakılma" durumu, bir sermaye gerektirir. Boş yere o kendi haline bırakılmamıştır. Şayet böyle olsaydı, tard edilmiş olurdu. Kovulmuş bir çocuk gibi...

Kendine bırakılma, "balığ" durumunda olma anlamındadır. Böyle bir sermayeye sahip kılınmayla, kendi kendine bu sermaye ile çalışabilirsin artık. Bu sermaye ise, fikri, mali, bedeni ve bunun gibi güçlerdir.

Böyle bir yaratık (fikri güç, bedeni güç ve mali güç) gibi sermayelere sahip olunca, onun için nelerin kamillik ve nelerinde noksanlık olabileceği malumdur. Hiç şüphesiz üstün şeylere sahip olmak onun için kemallıktır. Yerinde saymak ve duraklamak ise, onun için eksikliklerdir.

Şayet (bu sermayeleri iyi kullanmadan) bir kaç yıl sonrası geri dönüp, "bana ne vermiş isen, şimdide aynısına sahibim. Ders okuma isteğim vardı, şimdide o güce sahibim, para ve sermaye vermiştin, şimdide ona sahibim" diye

söylerse, (ona şöyle denilir,) Bunları sana, böyle kalasın diye vermediler, bunları sana sermaye olsun diye verdiler.

Buradan yermenin hangi kısımda olduğu anlaşılmış oldu. İnsanın hayra ve şerre hassasiyet göstermesinin, noksanlık mı, yoksa kemallik mi? Olduğunu şimdi ben sizden soruyorum... Bunun cevabını siz veriniz! İlk olarak bunu bir çocuktan soralım. Şayet bir veya iki yaşlarındaki bir çocuk kendi şerrini-zararını- hissediyorsa, (örneğin yiyecek veya buna benzer şeyleri ondan aldıklarında, ya da vücuduna bir aşı yaptıklarında) kendinden hassasiyet gösteriyor, firar ediyor ve bağırıp çağırıyorsa, çocuk için bunlar birer kemallik işaretidir. Eğer bir çocuğa aşı yaptıklarında, vücudu incinmesine rağmen tepki göstermez ise, bu onun için bir noksanlıktır. Tepki göstermeme durumu, çocuğun his duygusunu yitirmesinin belirtisi sayılır. Tabii ki bu da çocuk için bir eksikliktir.

Şayet bir çocuğa oyuncak verseniz, geri aldığınızda ise vermemek için onun direnişiyile karşı karşıya kalsanız, sizin bu iyiliğiniz karşısında çocuğun "menu" (cimri) olması, onun için kemallik mi sayılır noksanlık mı? Elbette ki kemallik Şayet siz aynı çocuktan "ihşan ve ikram" etme anlayışı bekler iseniz, o vakit çocuğun oyuncağını size geri vermesi, onun için noksanlık sayılır. Tabii ki çocuk düşünsel olarak böyle bir seviyeye gelmemiştir ve şayet geri verse bile, düşüncesizliğinden vermiş olacaktır. Buna göre kendi

düşünsel dahilinde kendisi için kemalliktir. Fakat bu durum söz konusu çocuk için devamlı olur ise, sonraları yirmi yaşındaki bir delikanlı olduğunda da aynı amel ve davranış üzerine hareket eder ise, böyle bir yaşta o gibi bir davranış delikanlı için eksiklik olur. Öyle bir zamanda ona bir aşı yapmak istediğinizde delikanlı çocukluk döneminde olduğu gibi yine tepki gösterir ise, ona, "efendi, bu senin sağlığın açısından yararlıdır, sen, geniş bir ufuk açısıyla konuya bakmalısın" diye söylenilmelidir.

Farsça şöyle bir şiir vardır:

Çocuk iğnenin keskin ucundan korkup titriyor

Şefkatli annesi ise, bu üzüntü anında çok mutlu oluyor.

Anne ki çocuğunun düşmanı değildir. Çocuğu ağlayıp korkudan titrerken annesi niçin çok sevinçlidir? Çünkü anne daha geniş görüş ufkuna sahiptir de ondan. Bu çocuk da annesinin sahip olduğu aynı görüş ufkuna sahip olsa idi, oda sevinçli olurdu.

Hayırda da durum aynen öyledir. Şayet bir çocuk yirmi yaşma basıp delikanlı olduğu, dönemde ona. "kardeşin orada acından ölmek üzeredir, yiyeceklerinin bir miktarını da ona ver" diye söyleseler, o delikanlı da hala "menu" (cimri) olur ise, bu davranış onun için kemallik değil de noksanlık olur.

İhsanlardan, ikramlardan ve verilen hediyelerden birçoğu, kendinden fedakârlık etmektir. Bu fedakârlıkta, arkasından daha büyük hayırlar getirmektedir. Demek oluyor ki, hilkatın birinci aşaması çocuk için kemalliktir. Fakat "kendine bırakılma" aşamasında da o durumdan bir sermaye unvanı olarak istifade etmelidir.

İnsan, "kendi haline bırakılma" durumunda, hırs ile mücadele edebilmesi için, yaratılışında öyle bir hırsın olması şarttır. Çünkü onu kemallik derecesine çıkaran şey, onun hırs ile mücadele etmesin dendir. Bu, insan için verilen bir sermayedir. İnsan, hayatının ilk aşamasından (çocukluk dönemi) sonraki dönemlerinde halet-i evveliyesi ile karşı karşıya geldiğinde, o sermayeyi kullanacak, böylece de kendi kemallik derecelerine doğru yükselip, o aşamaları aşacaktır. Artık o ilk durumunda kalmadığı gibi, hırsı da yok edecektir.

Tabii olarak insan bu hırsla sahip olmasaydı, onun için hiç bir şey kemallik olmazdı.

Bir kısım insanları anlattığımızda şöyle tarif ediyoruz, "Bunlar fedakâr ve kedilerinden vazgeçen insanlardır. Mallarını, canlarını ve her şeylerini Allah yolunda ve Allah'ın kulları yolunda feda ediyorlar." Bunlar ile her şeyi yiyenler arasındaki fark nedir? Farkları şudur, şayet şu hırs kaynağı onda olmasaydı, isâr (kendinden geçme duygusu) onda kâmileşmeyecekti. Başka bir deyişle, "neyin varsa kendin için

harca, başkalarına verme" tabii istek duygusu olmasaydı, o vakit bu isteğin tam zıddı olan "kendinden geçme ve isâr etme" ameli de kâmilleşmeyecekti.

Eğer Hz. Ali (a.s.) beşer olmasaydı ve hep tok kalsaydı, kendisine bir yiyecek verdiklerinde ona karşı bir meyil ve istek duygusu bulunmasaydı, farksız bir halde olsaydı, bir fakir kapısına geldiğinde de o üç gün! aç kalıp yiyeceğini ona verseydi, bunun hiçbir değeri kalmazdı. Sizin yiyecek yerine ona bir avuç taş vermeniz ne fark ederdi. Şayet halet-i evveliyesi olmasaydı, halet-i saneviyesi onun için kemallik sayılmazdı. İşte halet-i evveliyesi olduğu için halet-i saneviyesi onun için kemalliktir.

Gerek erkek ve gerekse kadın, asıl yaratılışındaki bu hassasiyetle birlikte, hayra ve şerre nispeten, herhangi bir muhasebeyi söz konusu yapmamaksızın, şayet daha büyük bir hayır elde edebilmek için şerre tahammül gösterir ise, bunun adına "sabır" derler,

İtaate sabır, masiyete sabır ve musibete sabır, ibtidai olarak beşer bu haletin aslına sahip olmalıdır.

Asli yaratılış onun için bir kemalliktir. İnsan şayet şer ile hayır arasındaki farkı göremeyecek şekilde yaratılmış olsaydı, eksik bu yaratık olurdu. Aynen azası noksan olan bir insan gibi Fakat o insan bunun aksine olurdu. Yani, azası değil de, ruhi yönden eksik bir yaratık olurdu. Asıl noksanlık

olan şey ise, insanın halet-i evveliyesi üzerinde baki kalmasıdır. Oysaki insanın "kendi haline bırakılması ve kendine terk edilmiş" bir mevcud oluşu açısından konuya yaklaşım gösterir isek, ikinci haletini kendi isteğiyle tamamlayıp aşmasının şart olduğunu anlamış bulunuyoruz. Yine hayır ve serleri, şeriat ve akıl terazisine kontrol ettiren şey, insanın ikinci haletidir. Bu haleti öylesine mükemmel bir halettir ki, ona herhangi bir "şer" dokunduğunda, şerrin karşısında artık çılgılık atmıyor. Şer, onun için "gerçek şer" oluverir. Sabredip, karşı koyma dayanıklılığını gösterirse de, aynı şer onun için hayra tebdil oluverir ve "gerçek hayır" olur. Örneğin, ona herhangi bir hayır yetişse, o, hiçte "menu" (cimri) olmaz. Artık ona sarılmaz. Anlar ki, şu hayır ve şu menfaat, örneğin "ona ulaşan şu para ve servet" onun için hayır olduğu doğrudur. Fakat onu Allah yolunda ihsan ederse, onun için daha fazla hayır olur. İşte, وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ayetlerine verilen istisnai durumlar bundandır.

İNSAN EĞİTİMİNDEKİ FAKTÖRLER

İBADETLER

إِلَّا الْمُصَلِّينَ

"Ancak namaz kılanlar..."

Bu gibi sıfatlara sahip olan insanlar, acaba değişik mi yaratılmışlardır? Hayır... Mesele şudur ki, onlar da insandır. Kur'an; "İnnel kafirune hulike heluen" diye söylememiştir. "İnnel insane hulike heluen" diye söz etmiştir. Mü'min de bir insandır. Demek oluyor ki mü'min de, "hulike heluen, ize messehüşşerru cezuen ve iza messehul hayru menuen" olarak yaratılmıştır. Fakat kendisini, dini ve imani bir eğitime teslim ettikten sonra, işlenmemiş (ham) olan sermayesi, artık işlenmiş ve onun için yararlanılacak bir duruma gelmiştir.

Din'de eğitim faktörlerinden biri de "ibadet"tir. Kur'an açısından gerçek bir ibadet, doğru, ihlâslı ve bütün şartları ihtiva eden, ruh'un dikkatini Allah'a, istiğfara, O'ndan yardım dilemeye ve O'ndan ümit etmeye sevk eden" ibadettir. Yine aynı şekilde, "insanın dikkatini kendine veren, kendi nefsanî günah ve suçlarına sevk eden" bir ibadettir, işte böyle bir ibadet, insani eğitimde en önemli bir yoldur. Allah namazı

niçin farz kılmıştır? Namaz bizi oluştursun, eğitsin diye, sebep budur...

İslâm eğitim ve öğretiminde çok geniş bir kapı vardır. O da, "insan, kendi amelinin oluşumudur" düşüncesi prensibidir. Başka bir deyişle, "insan, insanın kendi yapıtıdır." Buna göre insan, kendi ameli ile yapılmış-olgunlaşmış olur. Nasıl amel ederse, öyle yapılır. (O yönde mesafe kaydeder - çeviren-). (Bir söz var ki) Avrupa felsefesinde yeni yeni söylenmektedir. Ona, "praktis" adını vermişler. Yani, "amel felsefesi" oysaki bu söz Kur'an açısından 1400 yıl önce ortaya konmuştur. İnsan kendi amelinin oluşumudur. İnsan, hem kendi ameli -hareketini- yapan ve hem de bu amelle oluşan bir yaratıktır.

Namaz insanı oluşturur -eğitir- niçin? Çünkü Kur'an şöyle buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ

"Ey iman edenler! Sabır ve namazdan güç ve yardım alınız."

(Hadiste gelen sabrın ilk kapsamı oruçtur). Yani; sabırdan (oruç'tan) ve namazdan güç ve yardım alınız. Aynen namazın zahiri adabını alınız, sonra batini adabına gidiniz. Yani namazın sahih ve kabul olma şartlarını düşününüz.

İnsana şöyle söylediklerinde, "Eğer namaz kılıyorsan, gasp edilmiş toprağın üzerinde kılma, aksi halde namazın batıl

olur. Eğer evin gasp olursa, evinin sergisi gasp olursa, namazın batıldır. Üzerindeki elbiseler ile namaz kılabilmen için, gasp olmaması gerekir. Hatta borçluysan, borcu ödeme vakti de gelmiş ise, borç sahibi de vakit vermiyor ise, acelecilik yapıp namaz kılmana müsaade etmiyor ve namaz vakti de bol ise, ilk önce borçlu olduğun şahsın borcunu ödemelisin. Sonra namaz kılmalısın. Yani ilk önce Allah'ın kulu ile irtibatını doğru yapmalı, kul hakkına riayet etmeli, sonra Allah'a yönelmelisin." işte bunlardan her biri, insanı eğiten faktörlerdir.

Bir de şu konuya dikkat etmek gerekir, "acaba bu şartların tümü yerine getirilse, insanın namazı kabul olur mu? Diyorlar hayır. Namazın sahih olduğu doğrudur. Fakat kabul edilmesi başka şartlara bağlıdır. O da; günahlardan sakınmaktır. Sakınmalısın ki namazın kabul görsün. Durumun ve dikkatin Allah'a yönelmeli ki, namazın yukarı çıksın. Kalbin huzurlu olmalı ve dikkat ile kılmalısın. Yani (ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım dilerim) diye söylediğinde, namazının kabul olması için ümit içerisinde olmalı ve kendini muhtaç hissetmelisin.

NAFİLELERİ EDA ETMEK

Eğer namaz halinde iken size bir şer dokunursa, (tabii ki büyük şerri kast etmiyoruz.) örneğin, "bal arısı sokarsa", siz

namazı bozarsınız. Çünkü insan, fitratı gereği onu bir sinek dahi ısırса, sızlanıp feryat eder. Fakat belli bir aşamadan sonra artık böyle olmaz. Namaz insanı oluşturur. İnsan günde beş vakit namazı kılıp onu kendine adet edinirse, ister istemez ömrünün tümünde ve her gününde (yaşamına) tesir eder. Kur'an buyuruyor;

إِنَّمَا الْمُصَلِّينَ

"Ancak namaz kılanlardır ki onlar namazlarında devamlıdırlar. (İhmal göstermezler.)"

Maksat nedir? Burada rivayetler bunu çok güzel açıklıyor. Hz. Cafer Sadık (a.s.) ve Hz. Muhammed Bakır (a.s.) dan bu hususta şöyle bir rivayet nakletmişlerdir. "Ayet'in buradaki maksadı "nafileler"dir. Zira Kur'an-ı Kerim; "şunlar sabah namazını terk etmiyorlar" diye söylemiyor. " إِنَّمَا

الْمُصَلِّينَ

bir defa kılsa, yatsı ve geceyi bir kılıp bir kılmasa, bu şekilde bir eseri olmaz. Sünnetler ancak devamlı oldukları zaman tesir bırakırlar.

Demek ki insan "Helu" (Hırslı) olarak yaratılmıştır. Bu durum tüm insanlar için aynıdır. Mü'minleri de kapsar, namaz kılanları da. Fakat söz konusu "Helu" (Hırs) durumu, mükemmelliğin başlangıç noktası olduğundan ve daha sonra mükemmel bir hale tebdil edilmesi gerektiğinden, mü'min olmayıp namaz kılmayan insanlar için aynen değildir. Bunlar, ömürlerinin sonuna kadar hep öyle kalırlar. Namaz kılan gruplar ise, namaz kılmalarından dolayı öyle değillerdir.

22- Ancak namaz kılanlar hariç,

23- Ki onlar namazlarında süreklidirler.

Bu bir eğitim faktörüdür.

Dedik ki "namazın kendisi bir eğitim faktörüdür."
Başka faktör nedir?

MALİ İNFAK ETMEK

لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

İnsanda fitri olarak mükemmelliğinin başlangıcında,

إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا

"Kendisine bir şer dokunduğu zaman feryadı basar ve ona bir hayır da dokunulduğunda engelleyici (hırslı) olur" haleti vardır. Sonra öyle bir merhaleye yetişmesi gerekir ki, kendisi için hayır olarak kabul ettiği servet ve malına karşı, "menu" (cimri) olmadığı gibi, kendi malının içinde muhtaç olanlarında haklarının olduğuna inanır ve malının içinde bulunan başkalarının haklarını da verir. İşte bu durum insanlar için ne kadar mükemmelliktir...!

İmamlar 'dan حَقٌّ مَّعْلُومٌ "belirli mal" sözünden maksadın ne olduğu sorulmuştur.

Eimme-i Ethar (a.s.) şöyle buyurmuşlardır:

"Maksat zekât değildir. Zekâtta daha yüksek olan şeydir. Yani; "(üzerinde) kendi vacip haklarını eda eden insanlar, kendilerine vacip olan hakka ilaveten, bir de kendiliklerinden nafil (sünnet hak) olarak bir miktar hak tayin etmişlerdir. "Tayin" den maksat, "sail ve mahrum için muayyen bir haktır." Yani "onların kendilerinin tayin ettikleri hak" Bu hak, Allah'ın tayin ettiği (vacip kıldığı) hak değildir.

Hiç şüphesiz insanın eğitiminde "farz olan sadakaların" da tesiri vardır. Kur'an'ın kendi nassına baktığımızda şöyle buyuruyor.

حُدِّ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةٌ تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلَّ عَلَيْهِمْ

"Ey Resul, onlardan zekâtlarını ve sadakalarını al, bu vesile ile onları temiz edersin, onları olgunlaştırırsın ve geliştirirsin." (Tevbe Suresi: 103)

Milletten farz hukukun kendisini almak, iktisadi ahlak sahasında eğitici ve temizleyici bir faktördür.

Bundan daha yüce olanı, "sürekli olarak ve her ayda, peygamberin temsilcisi geldiğinde, ona bir şeyler vermenin" vacip oluşudur. Muayyen bir şeyi bir defa değil, devamlı olarak yapmak şarttır. Çünkü insanın bir defa infak etmesi veya bir defa namaz kılması "onun hususi bir haletin tesiri altında kalıp, ondan dolayı öyle yaptığı" anlamına gelirdi. İnsan her hafta veya her ay muhtelif durumlarda, belli vakitlerde infakta bulunursa veya örneğin şu "Kumeyl Duası v.s.) yi bir cuma akşamı sabaha kadar oturup bunu okur tamamlarsa, fakat diğer cuma geceleri hiçbir şey yapmazsa" hiç bir tesiri olmaz. Ama her cuma akşamı iki saatini bu işe ayırırsa, işte o vakit bu, vücudunun ve ruhunun derinliklerinden yücelmiş olur ve devamı bulunur.

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ - لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

"Sail"in anlamı, ihtiyacı bulunup isteyen" anlamındadır, "mahrum" un anlamı ise; "ihtiyacı olup da istemeyen insan" demektir.

Elbette dikkat edilmesi gerekir ki; İslâm'da zaruret anları hariç, sual etmek (dilenmek) haramdır. Haram oluşunun nedeni de şu olsa gerek; "Dilenen insan, ilk aşamada bu davranışıyla kendi şahsiyetini zedelemektedir." Gerçek anlamda zedelenen şahsiyet, mü'min ve Müslüman birinin şahsiyetidir. (Mü'min olmayanlarla işimiz yoktur.) Bu açıdan, adını Müslüman koyan bir insan, Allah'ın ve Ali'nin adını getirdiğinde, Müslüman biri olduğunu ibraz ediyor. Böyle bir Müslüman dilencilik eder ise, şahsiyetini zedelemiş olur. Zaruret hali icab ettiğinde dilenebilir elbette, zira öyle bir durumda saillik etmezse, kötü duruma düşmesi söz konusudur. (Söz konusu haram dilencilikten kasıt, zaruri olmayan durumlardadır -çev-).

Buradan anlaşılıyor ki öyle bir sığata sahip olmayan bir saile yardım etmeliyiz.

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بَيِّنَاتِ اللَّهِ —

insanın ibtidai haleti budur." Böyle de olması gerekirdi. Fakat insanın öyle o durumda baki kalması gerekli değildir. Bu (hırs durumu) insanın ilk sermayesi konumundadır. Daha sonra başka bir şekle dönüşmelidir. Başka bir şekle ise, yine aynı sermayeden yararlanılarak olmalıdır.

İnsan halet-i evveliyesinde, hayır ve şer karşısında, gayri mantıki, ibtidai, sathi ve bedevi bir duyguya sahiptir. Başka bir deyişle, insan ilk haletinde zararlara, yararlarla ve kendisine dokunacak her türlü ziyanlara karşı, bu ziyanın, daha büyük faydaların mukaddimesi (başlangıcı) olması ihtimalini göz önüne olmaksızın, o gibi ziyan ve zararlara karşı, sızlayıp feryad eden bir yaratıktır. Oysaki, böyle bu gibi ziyanlar olmaksızın insanın daha büyük faydalara kavuşması mümkün değildir. İşte insana öğretilen ilk derste bu derstir. Başka bir deyişle; "maalesef insanın iyi kavrayamadığı o ders, bazı mahrumluklara göğüs germeden saadeti elde etmek mümkün değildir" dersidir. İnsan şayet mahrumluklara göğüs germeden saadeti elde etmeyi düşünürse, büyük hata yapmış olur.

Bir çocuk nazik bir şekilde büyüyerek, çocukluğunun ilk dönemlerinde herhangi bir mahrumiyeti göğüslemeyerek, dilediği her şeyi anında bulup, sıkıntıların her çeşidinden de kaçarak, böyle bir özellikleriyle okuyup ilmi, fenni ve ameli bir sahada zirveye ulaşmayı, yüksek makam sahibi bilgin biri gibi olmayı, sanatkar olmayı, velhasıl yüksek bir makam

sahibi olmayı istediğini düşününüz. Acaba fevkalade nazik olarak yetişen bu çocuğun bu gibi yüksek bir makama yetişmesi mümkün müdür? O, asla insan olamaz! İşte insanın durumu da aynen bu çocuğun durumuna benzer! Dedik ki, insana öğretilen ilk ders, "geniş nimetlerden yararlanabilmesi için, mahrumiyetlere tahammül etmesi gerekir" dersidir. Takvanın manası da şudur. Takva, yani "insanın ilk etapta kendi yararına zannettiği şeylerden kendisini uzak tutmasıdır." İnsan kendisini o gibi şeylerden korursa, daha büyük şeylere kavuşmuş olur.

İnsana öğretilen ilk ders, Ebul beşer olan "Âdem" in dersinin aynısıdır. Çünkü Adem'e şöyle dediler; "sen Cennet'ül-huldi de kalmak istiyorsan, bir meyveden sakınmalısın." (Benim hangi meyve olduğuyla işim yoktur.) Fakat kesin olan söz konusu hadisenin ruhu şudur, "Ey Âdem! Ebedi cenneti elde tutmak, ebedi saadette kalmak, bir mahrumiyete tahammül etmeye bağlıdır." O bire hayır dersin, (yani mahrumiyeti göğüslemeye hayır dersin) o vakit إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا (bir şer dokunduğunda feryat ediyor) olma.

Ona (insana) bir vakit herhangi bir fayda dokunursa, o faydaların bir kısmından vazgeçmeden, daha büyük saadete hiçbir zaman kavuşamaz. Demek oluyor ki, bu, insanın halet-i evveliyesidir. Yani insan haleti rüşde ulaşmamıştır. İnsan kendi fitri hesabı açısından "hayrı isteyen ve serden sızlayan"

bir varlıktır. Bu böyle de olmalıdır, doğrudur da ve ömrünün sonuna dek böyle baki kalmalıdır. Fakat insan "hayrı isteyen ve serden sızlayan" bir varlık olmasına rağmen, bu hayır ile serler arasındaki irtibatı bilmesi gerekir. Âlemde hayır ile serler birbirine karışmışlardır. Başka bir deyişle, "Nice büyük hayırlar vardır ki, akabinden daha büyük serler getirir ve nice küçük serler vardır ki, akabinden daha büyük hayırlar getirir. Hayır ile serler arasında, yüzde yüz onları biri-birinden ayırt eden özelliklerinin bulunması söz konusu olamaz. Ya tümü lezzettir, hayır ve faydadır. Bu lezzetin yoludur. Buna göre insanın daha büyük lezzet yolunu araması gerekir. Yani büyük, büyük ve daha büyük lezzet, hayır ve saadet... Ya da ziyan yoludur. Yokluk, dert ve zahmet, ya da aksinedir; zahmet ve kolaylık, hayır ve şer birbiriyle yoğrulmuşlardır. Saadet, yani; "daha büyük hayrı elde etmek ve daha büyük serden kaçınmak" O zaman anlamı şöyle oluyor, "Nice serler vardır ki, hayrın basamaklarını oluşturur ve nice hayırlar da vardır ki düşmeye ve alçalmaya vesile olur."

Şimdiye kadar "hangi şahısların bu iptidai haleti elden verdiklerini, (yani) her zararın dokunmasıyla tahammülsüzlük haletini ve her hayrın dokunmasıyla da kıskançlık haletini elden verenlerin ne gibi vasıflarının olduğunu ve ne gibi özelliklerinin bulunduğunu öğrenmiş olduk.

CEZA GÜNÜNÜ KALBEN TASDİK ETMEK

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بَيِّنَاتِ اللَّهِ

26- "Ceza gününün doğruluğuna inananlar."

Onların diğer bir ölçülende, ceza gününü tasdik etmeleridir. "Din" kelimesinin bir anlamı da "ceza"dır. "Ceza" mükâfatlandırma ve eziyet çektirme manasının her ikisinin ide kapsar.

Amel, diğer bir anlamıyla, "bir şeyin hedere ve havaya gitmeden, direkt insana yansması" demektir. Benzetme olarak şöyle diyebiliriz, insanın amelini bir sevt'a (sese) ve sesin dönüşüne benzetmişlerdir. Başka bir deyişle, "Fiziki bir muhitte, hususi bir yerde yapılan nida ve sedaya benzetilmektedir, insan eğer öyle bir muhitte bir kelime telaffuz ederse, muhit onu derhal geriye yankı yaptırır. Sesin bu geri yansımaya "Ric-i savt" yani "sesin geri dönüşü" denilmektedir. Buna Arap dilinde "seda" denilmektedir. Biz ki "seda" diyoruz, örneğin, "falan kimseye seda et" (yani falanı çağır anlamında) bu çağırış hatadır. "Nidaet" denilmelidir. Fakat biz farisi dilinde birini çağırtmak istediğimizde "fılana seda et" diye söylüyoruz. Oysaki biz kapalı bir yerde veya bir küpün içerisinde veyahut ta bir hamamda bağırdığımızda, orada bize geri dönmekte olan bir ses yansımaktadır. İşte gerçek anlamda "seda" bize yansıyan o sese denilir. Yani, gerçekte biz nida ediyoruz, o kapalı yerler ise "seda"

ediyorlar. Oysaki biz farisi dilinde "nida"ya "seda" diyoruz, bu da yanlıştır. İşte bu açıdan "geri dönme haletine", "Ric-issavt" (sesin yansıması, aksülamel) denilmektedir.

Kur'an açısından, âlemdeki her şeyin "yansıma haleti" aksülameli vardır. Hatta aksülamelden daha yüksek haleti vardır. Biz bu durumu, "aksülamel" sözünden daha güzel bir şekilde ifa eden diğer bir tabir bulamadığımız için böyle tabir ediyoruz.

Bir insanın; "yapmış olduğum bir iş (amel) benden uzaklaşmayacak ve yine bana mutlaka geri dönecektir" düşüncesi ile, "yaptığım bu iş, artık bana bir daha geri dönmeyecektir" diye düşüncesi ne kadar da farklıdır!

Ceza gününü tasdik etmek, yani amellerin geri dönüşünü kabul etmek demektir. Yani yapmış olduğumuz her işin bize geri döneceğini tasdik ediyoruz. Bizler bir iş yaptığımızda, bir şeyi düşündüğümüzde, bir kelime konuştuğumuzda ve bir amel işlediğimizde, onların artık bizden uzaklaştıklarını ve onlarla aramıza bir fasıla girdiğini düşünüyoruz, hayır öyle düşünmek yanlıştır, o amellerin tümünün sonra dönüşü vardır. O ameller ister iyi ameller olsun ister kötü ameller, "kim en küçük bir amel işlerse onu görecektir ve bir gün ona ulaşacak, kim de en küçük şer amel işlerse onu görecektir" (Zilzal: 78).

Müfessirler çok güzel bir tefsir yapmışlar:

"Yesdugun" yani, onlar ki tasdik ediyorlar. İki çeşit tasdik etmek vardır. Zihnen tasdik ve amelen tasdik Herhangi bir vakitte siz bana bir konudan bahsederken örneğin şöyle diyorsunuz, "Efendim! Falan şeyi, falan konuyu tecrübe ettim" veya "şu şey çok kötüdür, falan hastalığı yapar" sizin bu sözünüzün karşılığında ben şöyle diyorum, "evet, evet, ben sizin sözünüzü kabul ediyorum." Şurada ben zihnimde sizin doğru söylediğinizi kabul edip tasdik ediyorum, fakat amelde nasıl? Amelde sizin sözünüzü tasdik etmemin hilafına davranmam mümkündür. Söz ile tasdik etsem dahi, amelen hilafına davranabilirim. Demek ki gerçek tasdik ameli tasdiktir, zihni ve lafzı tasdik değildir. Ameli tasdik, zihni tasdikin tamamlayıcısıdır. Başka bir deyişle, eğer tasdik etmek yalnız zihinde baki kalırsa, kâmil bir tasdik değildir. "Yevmiddin"i (yani din gününü) tasdik edenler, hangi çeşit tasdikle tasdik ediyorlar? Ameli lastikle mi? Yani amelen mi tasdik ediyorlar? Onların ameli kıyametin var olduğunu kabul ediyor mu? Onların ameli, "tasdik etmek ölçülerine uygun mu?

Burada izah edilmesi gereken başka bir nokta; "yesdigune" sözünün "müzari fiili" olması nedeniyle "zaman bakımından" oluşudur. (Biz tastik ediyoruz), "sedegu" desek eğer, "tasdik ettiler" olur. Eğer "yesdugu" desek, yani "tasdik ediyor" olur. Mazi fiil ile müzari fiilin arasındaki farklardan biri de, mazi fiilin geçmişe delalet etmesi, müzari fiilin ise

geleceğe ve hâle delalet etmesidir. Diğer bir farkı da, "müzari fiil" bir şeyin devamlılığına işaret eder. "Yesdigune" eğer dersek, örneğin, falan şeyi yüz defa tasdik etti, bu tasdikin bir defada olması mümkündür. Fakat desek ki, "falan şahıs falan şeyi tasdik ediyor", yani bu işi böyle yapıyor. Biz her istediğimizde, o tasdik ediyor. O zaman "yesdigune bi yevmidin" in manası şöyle oluyor: "Kıyamet gününü daima tasdik ediyorlar" Onların ameli öyle bir ameldir ki, her zaman (kıyametin olacağına) şahitlik ediyor. Vücutlarının tümü şahit ki, kıyamet vardır.

İLAHİ AZAPTAN KORKMAK

وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ

diye bir fikir taşımamalıdır. "Geçti" diye bir şey yoktur. Yani (rahmet) kapısı açıktır. Kapının açıklığı da, "gerçekten tövbe ederse bağışlanır" anlamındadır. İlâhi rahmet sonsuzdur. Fakat insan rahmet kapısını üzerine kapatır ise, artık rahmet gelmez. (İlâhi rahmet kapısı) Aynen ağzı kapatılıp denize atılan bir şişe misali gibidir. Kapağı açılırsa faydasız kalmaz. Tövbe kapıyı açmaktır. Rahmet kapısını kendi üzerine açmaktır. Kapıyı açtın mı o gelir. Buna göre her bir kimse hangi şartla olursa olsun, şayet tövbeden ümidini keser ise ve "artık tövbeden bir şey çıkmaz" diye düşünürse, günahların en büyüğünü işlemiş olur. (Çünkü ümidi kesmek büyük günahlardandır -cev).

Bir gün bir şahıs Hz. Peygamberimizin (s.a.a.) huzuruna geldi ve şöyle dedi:

- Ya Resulullah, şu sırtın arkasında bir genç var, hep ağlıyor, susmak bilmiyor. Ona ne söylüyorsak, hep, "ben günahkârım" diye cevap veriyor...

Hız. Peygamber (s.a.a.): "Onu bana getirin" diye buyurdu. Genci getirdiklerinde, hıçkırıkları konuşmasına müsaade vermiyordu.

Hız. Peygamber (s.a.a.): "Ne oluyor sana?" diye sordu.

Genç: "Ey Allah'ın Resulü, günahkârım" dedi.

Hız. Peygamber (s.a.a.):

- Günahın nedir?

Genç:

- Ey Allah'ın Resulü! Söylenecek bir günah değil ve Allah beni affetmeyecek.

Hız. Peygamber (s.a.a.):

- Senin günahın mı büyük, yoksa denizler mi?

Genç:

- Benim günahım daha büyüktür!

- Senin günahın mı daha büyük yoksa çöllerin kumları mı?

- Benim günahım!

- Senin günahın mı daha büyük, yoksa yağmurun damlaları mı?

- Benim günahım.

- Senin günahın mı daha büyük, yoksa Hakkın Rahmeti mi?

Genç:

- Elbette ki Hakkın rahmeti

O zaman buyurdu; "Günahını söyle bakalım"

Öyle çok büyük günah işlemişti ki, Peygamber onu huzurundan kovdu. (Elbette kovuş nedeni, tevbe ateşini biraz daha yükseltmesi içindi).

Günahkâr genç bir dağa gitti. Orada gece gündüz aralıksız ağlıyordu. "Ey Allah'ım! Peygamber de beni huzurundan kovdu, yalnız ve yalnız senin dergâhından başka sığınacak bir yerim yoktur" diye söyleniyordu. Bir süre sonra tövbesinin kabulüne dair ayet nazil oldu.

Azab yönünden de mü'minin durumu şöyledir, eğer tüm ins ve cinnin ibadetini etmiş olsa bile, "benim kendime (nefsime) hiç itimadım yoktur" diye düşünülmelidir. Böyle düşünmesi gerektiğinin de iki nedeni vardır:

1- İnsani ve nefsanî yönü

2- İlahi yönü.

Hadisenin insani yönü şöyledir, "Allah'ın azabından korkmak, Allah'ın kendinden korkmak değildir. Allah'ın adaletinden korkmaktır. Hakikatte Allah'ın adaletinden korkmak da, kendinden (nefsinden) korkmaktır. Yani harama düşmekten korkmaktır, öyleyse; "Kim kendi nefesine itimat edebilir." Kim; "benim nefsin öyle bir yere yetişmiştir ki, artık hiç günah işlemez" diyebilir? Ben günah işlemediğim müddetçe, nedensiz yere Allah'ın azap edecek kadar zalim olduğunu düşünmek doğru değildir. Allah, adaleti ile insana azab eder. Günah işlemediğim müddetçe azab görmem. Demek ki, "ben yüzde yüz kendime güveniyorum" demek hatadır. Masumların da itimatları Allah'ın lutfuyıladır, kendi ne üsleriyle değildir. ümmü Seleme'nin anlattığı şu hikâyeyi

defalarca anlatmıştık, şöyle ki, Ümmü Seleme şöyle anlatıyor; "Bir gece baktım Peygamber yatağında yoktur. Nerede olduğunu bilmek için yatağımdan kalktığımda, odanın bir köşesinde oturup ibadet ve münacâat ettiğini gördüm. Peygamberin neler söylediğine kulak verdiğimde, şöyle cümleleri söylediğini duydum, "ilahi la tüşmid fi aduvvi" (Ya Rabbi! Beni düşmanların şenlik yapacakları bir duruma düşürme! Bana verdiğin nimetleri benden geri alma. Beni kurtarmış olduğun bu kötülöklere tekrar düşürme! Ya rabbi! Ebedi olarak, göz açıp kapayıncaya kadar dahi beni kendime bırakma! Buraya gelince Ümmü Seleme (r.a.) kendinden geçti, ağlamasının hıçkırık sesi yükseldi... Peygamberimizin namazı tamam oldu ve Ümmü Selemeye şöyle buyurdu: "Ümmü Seleme niçin ağlıyorsun?" Ümmü Seleme şöyle dedi. "Ey Allah'ın Resulü, siz, "Ya Rabbim, beni biran bile kendime bırakma" derseniz, bizim durumumuz nice olur?"

Konu şöyledir; Allah (c.c.) Yunus Peygamberi bir an kendine bırakmıştı da başına gelenler gelmişti. Demek ki, kim kendine güvenirse, yani itimadını Allah'tan çekerse ve "Allah'ın artık benden bir talebi yoktur" diye söylerse, o zaman böyle düşünmelidir ki, Allah, âdil ve hâkim'dir. Adil ve hâkim ne eder? Adil, Hâkim, zalimlere ve mütecavizlere azap eder. "Bana azap etmek. Ne söylüyorsun? Karşısında duruyorum işte, Ya Rabbi karşında durdum!" Anlamıyor ki,

ayakta durması başkasına bağlıdır. Başka bir kimse onu ayakta tutmuştur. Ayakta durması da, onu ayakta tutanın lutfu ve inayetidir. Mü'minin kendisine itimad etmeyişinin delili işte şudur. Onun itimadı her zaman Allah'adır. Her zaman Allah'a karşı bir hata işlemekten çekinmiştir. Hadisenin insani yönü işte budur.

Şimdi hadisenin ilahi yönünü araştıralım... Başka bir deyişle; hadisenin nefsanî dilimini araştırdık. Şimdi de Rabbani dilimini araştırmaya koyulalım. Konunun Rabbani dilimi şöyledir, Allah'tan insana gelen her şeyin, Allah'ın fazlı olduğunu düşünecek kadar insanın irfan sahibi olması gerek. Allah, hiçbir zaman, hiçbir kimseye adaleti ile muamele etmez, fazlı ile hareket etmesi gereklidir. Eğer adaleti ile muamele etmek istese talep kar hiç-kimse kalmaz. Demek ki ne varsa onun fazlıdır. Bazı zamanlar adalet söz konusu oluyor ve deniliyor ki; "Allah, adaletinin zıddına hareket etmez. Buna göre ben onun adaletine yapışırım." Bunun cevabı şöyledir; "Eğer adaleti ile hareket etse, herkesin miğferi mevzinin gerisinde kalır." Demek ki, yine O'nun fazlı söz konusudur. Fazl-ı da Allah'a mutlak noktalama olmaz. Buna göre mü'minin sıfatıdır ki, nasıl Hakkın rahmetine karşı reca ve ümidini elden vermiyorsa, Allah'tan korkma duygusunu da yitirmiyor. Mü'minlerin en mü'mini dahi, diğer insanların tümünden daha çok Hakkın rahmetine ümit besliyor ve yine

Allah'ın azabından da yine herkesten daha çok korkuyor. Ali (a.s.)'ın kendisi gibi.

MAHREM YERLERİNİ KORUMAK

وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ

olarak da; "mahrem yerlerini koruyanlar" diye vurgulamıştır. Fakat yanlışlık olmasın diye ve Hristiyanlığın yaygın olduğu o dönemlerde böyle bir yanlışlığı önlesin diye⁴ derhal istisna etmiştir. [Yani "ancak kendi eşleri ya da sağ ellerinin malik olduğu başka, çünkü onlar (yani karı-koca, cariye ve sahibi mahrem yerlerini birbirlerinden korumamalarından dolayı) kınanamazlar" diye istisnada bulunmuştur, -çev-]. Kur'an-ı Kerim, meşru hudutlar içerisinde, kanuni hadlara riayet

---

⁴ (İslâm gelmeden evvel, Hristiyanlığın yaygın olduğu o dönemde) Onlar (yani Hristiyan papaz ve kardinalleri) cinsi şehvetin bizatihi kötü bir şey olduğunu düşünüyorlardı. Bunun azlığı ile çokluğu arasında da bir farkın bulunmadığını iddia ediyorlardı. Bu nedenle de bekârlığı evliliğe tercih ediyorlardı. Böylece de evlenmenin her çeşidini günah sayıyorlardı. Ama o günah ki, daha büyük günahı önlemekte iyidir. Onların mantıklarına göre; "güçlü ve iradesine sahip olan insanların evlenmemeleri gerekirdi" Bekâr olarak hayatlarını sürdürmelidirler. Gerçekte büyükleri olan papa sınıfındakilerin arasından seçilen büyüklerinin büyüğü Kardinaller, hayatlarının sonuna kadar evlenmemeleri gerekirdi. Çünkü Hristiyanların yapmacık fikirleri açısından kesinlikle böyle bir şeye bulaşmamaları lazım idi. Fakat halkın tümünün bekâr kalamayacağına göre evlenmedikleri taktirde daha büyük günahlarını göz önünde tutarak bir tek kadınla evlenebileceklerdi. (Bu bir kadınla evlenmelerindeki gaye ise, diğer kadınlarla ilişkide bulunmalarını önlemektir), işte Kur'anı Kerim (Müslümanlar- mü'minler mahrem yerlerini koruyanlardır" derken, Hristiyanlığın o yanlış inançları ile karışmasını diye derhal istisna etmiş "ancak eşleri ve maliki bulundukları cariyeleri" diye buyurmuş ve yanlış anlaşılmayı önlemiştir.

etmeyi kabul ettikleri takdirde, (insanların evlenmelerine) müsaade vermiştir.

Kur'an'a göre eğer kanuni olursa, erkek ile kadının evlenmeleri "fehşa" değildir. Hatta şayet kanuni olur ise, bir kadından fazla ile evlenmek dahi fehşa (fuhuş ve kötü bir iş) değildir.

EMANET KURALLARINI KORUMAK

Malın Emanet Edilmesi:

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ

"(Birde) Onlar, kendilerine verilen emanete ve verdikleri ahde (harfiyyen) riayet edenlerdir."

Eğer bir şahıs bir şeyi emanet alır ise, örneğin; "bir yeri kiralar ise", kiralayan kişi, kendi tasarrufunda olan o yerin maliki ve faydalananıdır. Aynı yerin sahibine nispeten de, oranın emanetçisidir. Fakat kiralama şartlarının dışında başka herhangi küçükte olsa bir tasarrufta bulunursa, bu davranışı şer-i açıdan "emanete hıyanet" sayılır.

Eğer birisi sizin kabınızı, atınızı, arabanızı veya herhangi bir şeyinizi faydalanmak için kiralarsa, kiraladığı sınırlar içerisinde faydalanma hakkı vardır. Bir zerre bile o hududun dışına çıkarsa, hıyanet sayılır.

Şimdi size bir hikâye nakledeceğim. Her ne kadar bu konu fıkhi ölçülere uygun düşmüyorsa da, ahlaki ölçülerin bazılarına uygundur. Naklettiklerine göre; "Mukaddes Erdebili" Necef'ten Kazimeyn'e gelmiş ve binmek için de bir hayvan kiralamıştı. Geriye dönüşünde, birisi tarafından sahibine verilmek üzere bir emanet kendisine verilmiş, üstad Erdebili emaneti yan cebine koymuş ve geri dönüşünde kesinlikle kiraladığı hayvanına binmemiş. Hayvana binmeyişinin nedenini kendisinden sorduklarında ise şöyle cevap vermiş, "Bu hayvanı sahibinden kendim bineyim diye kiraladım başkasının emanetini taşıyayım diye değil! Emanet ile birlikte hayvana binmem, bana göre "emanete hıyanet"tir.

CAN VE NAMUS EMANETİ

Emanetin diğer bir çeşidi de, "namus emaneti"dir. Bir kişi, koruması ve kollaması için namusunu başka bir kişiye emanet ederse, emanet edilen şahsın, emanete bir bakışı dahi hıyanet sayılır. Can emaneti bundan da (bakıştan) önemlidir!.. Size bir şahıs sığınyor. Sizin güvenceniz altına giriyor. Çaresiz ve bir zalimin tecavüzüne uğrayan bir insandır. Bir şahsı kendisine sığınak olarak seçtiğinde, sığınak seçtiği şahıs, ilk başta bu "sığınma talebini" reddedebilir. (Tabî ki bu bir namertliktir) Ama kabul ettiyse, hıyanet etmemelidir. Örneğin: Haris (namındaki o zalim)in (Hz. Hüseyin (a.s.) in küfeye biat almak için gönderdiği) Müslim b. Akil'in (yetim

kalan) çocuklarına yaptığı (zulüm) gibi. Ya da (Müslim b. Akilin Küfe'de sığındığı) kadının çocuğunun Müslim'e yaptığı (casusluk) ihaneti) gibi. Müslim, o kadının evine gelip sığınma isteğinde bulundu. İlk başta sığınma izni ya da eve girme izni vermeyebilirdi. Fakat sığınma izni verdikten sonra, sığınan kimseler, kendilerini savunması için herhangi bir talepte bulunmuyorlar" üstelik ihanete uğruyorlar, işte haber vermek "Müslim buradadır" diye (mel'un İbn-i Ziyad'a) ihbarda bulunmak, ihanetin ta kendisidir.

TOPLUM EMANETİ

Kur'an-ı Kerim ıstılahında bundan daha yüksek şöyle bir şey vardır: "Toplum ile ilgili her şeyi, her işi, her insan iyi bir şekilde yerine getirmez ise, bu, "emanete ihanettir." Emirül Mü'minin Hz. Ali (a.s.) in ilginç bir tabiri vardır, hem de çok ilginç. Valilerinden birisine şöyle hitap ediyor: "Yanılma, bu (yani valilik makamı) sizin şahsınıza verilen bir araç değildir. Seni şayet falan vilayete vali tayin ettikse, sende bu makamı kabul ettin. *Bu makamı kendin için bir menfaat aracı* olarak görme. Bu makam senin ihtiyarına verilen bir emanettir. Hem de çok büyük bir emanet! Bu emanet kimin malıdır? Milletin malıdır. Hakikatte "millet kendisini" emanet olarak sana teslim etmiştir. Demek ki, bu, senin boynunda olan bir emanettir. Bu emanete riayet etmelisin."

Örneğin bu konu, "vali" gibi fertlerle ilgili özel bir mesele değildir. Herkes, herhangi bir emaneti kabul ederse, o, ona bırakılan bir emanettir. Güzel bir şekilde de yerine getirmesi şarttır. Herhangi bir şahıs, bir işi yapmayı taahhüt ederse ve kendini o işe adarsa (örneğin bir dışçı dışçılığı, bir eczacı, eczacılığı, bir gıdacı, gıdacılığı ve bir ekmekçi, ekmekçiliği kendine meslek olarak seçmiş ise) bunların hepsi bir emanetin altına girdiklerini bilmeli ve işlerini doğru bir şekilde yerine getirmelidirler. İşte bu nedenledir ki, hükümet ve hilafet meselesini "emanet" olarak tabir etmişlerdir. Millete de bunun "ilahi emanet" olduğunu söylemişlerdir. Böyle bir emanetin üstesinden gelmek, elbette herkesin işi değildir. Salahiyetli ve özel vasıflı insanların yapmaları gerekir.

AHDE VEFA

İkinci konu, ahd konusudur. Ahd, genellikle taahhüdün her çeşidini kapsar. Eğer bir insan, başka biriyle *anlaşma yapar ise ve gerçekten ahitleşirse, örneğin; "bu evi sana şu kadar miktar karşılığında sattım" derse, ahdine riayet etmelidir.*

Fakihlerin (Büyük din âlimlerinin) "Ahd ve Akid" konusu hakkında söyledikleri fetvalara göre, Ahd ve Akid için illa da özel bir söz (sıga) söylemek şart değildir. "Taahhüd"ün kendisinde "Ahd ve Akid" için yeterlidir. Yine onların fetvalarına göre, "Ahd ve Akid "e riayet etmek

vaciptir. Bu hüküm gereği, her türlü taahhüdü yerine getirmek de vacip oluyor.

Hz. Ali (a.s.)nin Malik Eşter'e yazmış olduğu bir mektup vardır. O mektupta ahitleşmenin tüm yönü belirtilmiştir. Hatta insanın kâfir biriyle olan ahdini dahi kapsamıştır. Bu mektubun ahitleşmek hakkında, çok ilginç ve güzel bir bölümü vardır. Dikkat ediniz ki, (mektubun) muhatabı, Mısır'da valilik yapan Malik Eşter'dir. Orada yapılan ahitler, siyasi ahidler idi. Ahdedilen taraf ya Müslüman değildi veya Müslüman olsalar bile, Hz. Ali (a.s.)ın hükümetine tabi değillerdi. (Muaviye'nin hükümetine tabi olanlardı), veya üçüncü bir sınıftı.

Hz. Ali (a.s.), orada Malik'e şiddetle ve te'kidle şöyle ısrarda bulunuyor: "Ey Malik! Herhangi bir toplulukla bir antlaşma imzaladığında, sakın onlar anlaşmayı bozmadan önce sen anlaşmayı bozmayasın."

Bu konu hakkında Kur'an'da bir ayet vardır. Müslümanların kâfirlerle yaptığı antlaşma hakkında Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقْ □ يُمُْوا لَهُمْ

"Onlar ahitleri üzerinde bağlı kaldığı sürece sizde ahitlerinize bağlı kalın." (Tövbe: 7) Fakat onlar ahitlerini bozduysa, siz elinizi elinizin üzerine koyup beklemeyin, eğer birisi bozarsa, diğer tarafta bozulmuş olur.

Emir'ül Mü'minin Hz. Ali (a.s.) Kur'an'da gelen bu manayı tefsir ediyor. Çok ilginç ve güzel bir tefsiri vardır. O da şöyledir: "Beşerin yaşantısı, ahdine vefa etme esasları üzerinde kalmaya bağlıdır." Yani her şey kanun zoru ile düzeltilemez. (Bu konu) çok güzel ve ilginç bir noktaya (işaret ediyor). Bazıları, her türlü sorunu, kanuna dayalı cezalar ile halletmenin mümkün olabileceğini zannediyorlar. Birisinin bir dostu ile normal bir antlaşma yaptığını farz ediniz. Örneğin; Hacca gitmek istiyorsunuz, bir dostunuza sizinle arkadaşlık etmesi için anlaşıyorsunuz. Çünkü arkadaşına ihtiyacınız vardır. "Beraber gidelim" diyorsunuz, o da kabul ediyor. Hacca gitme vakti geldiğinde, onun başka bir şahıs ile arkadaşlık edip gittiğini görüyorsunuz. Şimdi bu olayı kanun yolu ile halledebilir misiniz? Birisiyle yolculuğa çıkmak istediğinizde yol arkadaşınızdan imza ve ahitname gibi şeyleri alıp, arkadaşlığını kanuni yapıp ve sonrada o anlaşmayı mahkemeye götürüp, "Efendim, bu şahıs benimle bir anlaşma imzalamıştı" diye şikâyetle bulunabilir misiniz? Burada artık vicdan ve insanın insaniyeti hükmetmelidir!

Malik'e diyor ki: Malik! Bir zalim ve zorbacı unvanıyla senin elin yukarda, senin düşmanının eli ise aşağıda olmamalıdır. Şayet ahdini bozman şahsi yararına, bozmaman ise insaniyetin yararına olacak ise, (şahsi menfaatini göz ardı edip, insanlığın yararını düşünerek) o zaman ahdini bozmayacaksın. Ahitler ve antlaşmalar bozulur ise, artık insan

için hangi itimat kalır? Böylece kafir ve düşman için de olsa, hiç bir zaman ahdini bozma ve muhalefet etme!.

Çorçil'in "II. Dünya Savaşı Hakkında Hatıralarım" diye yazdığı yazısının bir bölümünü gazetelerden okumuştum. II. uluslararası savaşta aniden İran'ı işgal ettiklerine değinmişti. Yani önce İran sınırına kadar habersizce gelmişler ve sonra elçileri vasıtasıyla "yarım saat sonra İran'ı işgal edeceklerini İran yönetimine bildirmesini" söylemişlerdi. Çorcil yazısında şöyle itirafta bulunuyor: "Biz ki İran'la savaşmayacağımıza dair önceden anlaşma yapmıştık, fakat bu tutumumuz, İran ile yaptığımız antlaşmaya aykırıydı. Sonra çok ilginç bir itirafta bulunuyor, (Avrupa mantığına bakın!) "Bunların (yani antlaşmaların) tümü ahlaktır. Ahlak ferdi ölçülerde işler. Yani tek millet arasında. Şayet ben bir İngiliz ile antlaşma yaparsam, bu antlaşmaya riayet etmem, milli ahlakın gereğidir. Fakat milletlerarası ilişkilerde ahlak hâkim değildir. Orada, menfaatler söz konusudur. Menfaatlerimiz İran'ı işgal etmemizi gerektiriyordu." Böyle antlaşmaları çıkaranlar kahrolsun. Açıkça ve çok açıkça diyor ki; "Aslında böyle olması gereklidir." İyi de bay! Sen ki bu kitapta yazıyorsun, diğer siyasetçiler o zaman şöyle düşünürler: "Menfaatler icap ettiği sürece, siyasi anlaşmalara riayet etmek saygınlık olur" düşüncesi, siyaset mantığı ise, hangi siyasi anlaşmaya itimat edilir? İşte burada insanlık tehlikeye düşmektedir.

Hadiste üç şeye riayet etmenin vacip olduğu vurgulanmıştır. Bu kural, Müslüman için de, gayri Müslim için de aynen geçerlidir. Bunlar, gerçekte İslâm'ın umumi hukuklarından, yani insani hukuklarındandır. Bunların birincisi: "Emanete riayet etmektir." Eğer bir şahıs, bir şeyi Müslüman'a emanet etse, emanet eden şahıs kâfirlerin kafiri dahi olsa, o emanete riayet vaciptir ve ihanet etmek ise haramdır.

İmam-ı Zeynül Abidin (Seccad) (a.s.) bu konuya misal vererek şöyle buyurmuştur: "Şayet babamın (Hz. Hüseyin) katili, babamı öldürdüğü kılıcı bana emanet olarak verirse, ben ona asla ihanet etmem."

İmam-ı Hüseyin (a.s.) gibi bir baba ve İmam-ı Zeynül Abidin (a.s.) gibi bir evlat, emsalsiz bir babalık-evlatlık ilişkisine sahiplerdi. Eğer emaneti veren İmam-ı Hüseyin'in katili olsa ve verilen emanet de Hüseyin'in başını kesen kılıç olsa, ben o emanete ihanet etmem (diye buyuruyor).

Hadiste riayeti vacip olan şeylerin ikincisi de "Ahde vefa" etmektir. Eğer insan birisiyle anlaşma yapıp, ahitleşirse, karşı taraf ahdini bozmadığı sürece, ahdini bozmamalıdır.

Bunların üçüncüsü ise, "Ebeveyne iyilik etmek ve onların haklarına riayette bulunmaktır." Ebeveyn kâfir bile olsalar, bir kısım hakları vardır ve hayatta oldukları müddetçe de o haklara riayet etmek çocukları için vaciptir.

AMELSİZ İMAN

كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ

39- “Hayır, doğrusu biz onları bildikleri, şeyden yarattık!”

Değişik ayetler ile 22'den 36. ayete kadar, **إِنَّا** **أُولَئِكَ** **ف** **ي** **جَنَّاتٍ** **مُكْرَمُونَ** **الْمُصَلِّينَ** ile başladık, ayetiyle tamamladık. Bu ayetlerde, son ayeti de göz önüne alarak, ne gibi şahısların ahiret aleminde, ilahi cennetlerde yer alacaklarını, ikram göreceklerini, ihtiram bulacaklarını (yani ilahi lütufa şamil olacaklarını) anladık. "Namaz yönünden şöyle olanlar... mal, servet yönünden böyle olanlar... ve şöyle şöyle vasıflara sahip bulunanlar, ancak cennette bulunacak ve ikram göreceklerdir" diye buyruldu. İşte buradan anlaşılıyor ki, cennete girecekler, ancak iman edenler ve imanına amel elbisesi giydirenler olacaktır. Demek ki tamahları kesmek ve yersiz tamahları atmak gerekir.

CAHİLCE ÜSTÜNLÜK İSTEMEK

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ

Anlaşıyor ki, Allah'ın kâfir olarak gördüğü bir topluluk vardı. Niçin kâfir olarak görüyordu ve nasıl kâfirlerdi, şimdi açıklayacağız:

Onlar hem iman eden ve hem de iman etmeyen insanlardı. Tabii ki onların imanı, onları Allah'a teslim edecek ve ona itaat etmeye mecbur kılacak gerçek anlamdaki iman değildi. Fakat buna rağmen, peygamberin (s.a.a.) davetinin doğru olduğuna inanıyorlardı. İmanları olmamasına rağmen, yine de bu durumlarıyla birlikte, bölük bölük peygamberin etrafını sarıyorlardı ve kendi kalplerinde, "belki diğer âlemde bulunan o nimetlerden biz de yararlanabiliriz" düşüncesini taşıyorlardı. Başka bir deyişle, "iman etmeden ve amelde bulunmadan peygamberin vaadinin kendileri hakkında da gerçekleşmesini istiyorlardı."

Son ayetlerden onların niçin böyle bir istekte bulunduklarını şöyle anlıyoruz; "O insanlarda özel bir benlik vardı. Onlardan bazıları kendilerini, kendi soylarını, kendi kendilerine göre özel bir konum içerisinde bulunduğunu tasarlıyorlardı, örneğin delilleri de şu idi; "bizler İbrahim soyundanız veya Kâbe'nin etrafında yetişmişiz, demek ki bizden daha üstün bir kimse yoktur." Büyüklükleri, şerefleri ve liyakatleri için kendi nazarlarında oluşturdukları bu gibi ölçekleri, burada da aynı şekilde kullandılar. Fakat İslâm'ın işleme koyduğu "iman ve amel" ölçekleri, onlara kesinlikle

tesir etmedi. Onlar kendilerini cahiliyet döneminde büyük kişiler, şerefli insanlar olarak (sözde) yetiştirmişler ve hep o gözde görmüşlerdi. Onlar, dünyada elde ettikleri imtiyazlar sayesinde, çevrelerinde bir kısım köle ve fakirler oluşturmuşlardı, bu köle ve yoksulları da, "alçak ve düşük" insanlar olarak adlandırmışlardı. İşte bu düşüncenin etkisiyle şöyle diyorlardı; "Bizim bu imtiyazlarımızın olması şerafetimizin bulunmasının delilidir. Bu dünyada imtiyazımız olduğuna göre, o dünyada da aynı imtiyazlarımız olacaktır. O dünyayı da mutlaka bize vereceklerdir, öyleyse dört tane yalın ayaklı kölenin ve bunun gibilerinin, gelipte iman etmelerinin ne değeri olabilir? Eğer o dünyada bir şeyler olacaksa, "bizim bugün sahip olduğumuz şeyleri, zati üstünlüğümüz sayesinde elde ettiğimize göre," orada da aynı şekilde olacaktır." işte bunlar "peygamberin getirdiği şeyleri yalanlamak" anlamında kâfir değillerdi, bunların kâfirliği, gönüllerinde düşündükleri şeylerin karşısında teslim olmadıklarından" kaynaklanıyordu.

Defalarca söylemişiz ki; insanın bir şeyi bilmesi ve içinde ona karşı marifet oluşturmaya rağmen, aynı halde kâfir olması mümkündür.

Biz öyle düşünüyoruz ki; eğer bir insan, Allah'ı tanırsa, O'na iman da etmiş olur. Eğer kıyametin olduğunu bilirse, kıyamete de iman etmiş olur. Eğer peygamberin Allah

فَمَالِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا قَبْلَكَ مُهْتَطِعٍۭ

عَنِ الْيَمَنِ □ يَنْ وَ عَنِ الشَّامِ عِز □ يَنْ

"Bölük bölük, sağdan ve soldan senin etrafını sarmışlar." "Bu kâfirler" diye tabir ediyor. Yani; "bu kafirler niçin senin etrafını bu şekilde sarmışlar?... Ve bu şekilde sağdan ve soldan, senin etrafında dönüp duruyorlar." "E yetmeu kullimriin minhum en yedhule cennete naim" ilginç! Bunlar cennete de mi tamah ediyorlar?"

Kur'an, (önce) buyuruyor: "Kâfirler"; sonra diyor "cenneti" de mi tamah ediyorlar? Buradan anlaşılıyor ki kâfir, "kabul etmiyor anlamında" değildir. Kabullenmeyen (yani itikadı olmayan) kâfirlerden olsalardı, Peygamberin etrafını sarmaklardı. Cennet'e tamah da etmezlerdi. Demek oluyor ki, bu tip insanlar var idi ve her zaman da var olacaktır, işte o gibi bir topluluk öyle bir millettir ki, hem bir şeyi biliyorlar ve hem de karşısında teslim olmayı istemiyorlar, sonra da bir kısım ham tamahlar esası üzerine bir yere yetişmek istiyorlar.

Demek ki “

Biz ki, hangi toplumun ve kimin cennette ikram göreceğini söyledik, öyleyse ne oluyor? Neden? Yani, kafirlerden bir topluluk nasıl bir fayda umarak senin etrafına hızlıca geldiler ve çevreni sardılar. **عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ** "Senin sağından ve solundan" "izzıyn" yani bölük bölük "iz" bir topluluğa derler. "İzziyn" ise, ayrı ayrı topluluklara derler. **إِلْغِيْغْ! اَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ** İlginç! Ne kadar da ham tamah! Onlardan her fert cennete girmeyi tamah ediyorlar. Hem de imanı ve ameli olmaksızın... “ كَلَّا ” Ne mümkün... "Kella" her zaman reddedilen bir söze karşı kullanılır. Biz bazen; "yeter! yeter! yeter artık!" veya "Böyle değildir! Böyle değildir!" şeklinde söylüyoruz.

Sonra Kur'an bir ayet zikrediyor. İnsan ilk bakışta bu ayetin önceki ayetlerle olan irtibatını anlayamıyor. Fakat biraz dikkat ettiği zaman iyi anlıyor.

اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّمَّا يَعْلَمُونَ

“Biz onları, kendilerinin bildiği maddeden yarattık.”

Başka bir deyişle "Diğer tüm insanların yaratıldığı kokuşmuş nutfeden, onları da yarattık."

Sanki onlar, ayrı bir maddeden yaratılmışlar, değerli bir cevherden oluşmuşlar da, artık iş tamam olmuş! Buna göre, eğer Allah (c.c.) onları kenara iter ise, o halde dünyada onlar gibi veya onlardan daha iyisi kimler bulunabilir!!! (Alaylama yapıyor - çev-).

Bu sözleri bırakın, “ كَلَّا ” Bu anlamsız sözleri bırakın! اِنَّا
خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ Bunları da biz, bildikleri o şeyden yarattık. Diğer
insanları yarattığımız şeyden... Bunları da, biz diğer insanları
yarattığımız nütfenin aynısından yarattık. Bu iddialar ne içindir?
Onların söylemek istedikleri söz şudur; "şayet biz cennete
girmeyeceksek, kim girecektir?" Sanki Allah'ın hazinesi boşalmıştır
da ondan!! “ فَلَا ” Hayır! الْمَغَارِبِ وَالْمَشَارِقِ Bu ayeti iki
çeşit tefsir edebiliriz; fakat her ikisi de aynı anlamı verir. Birinci
tefsiri şöyledir; "Yemin etmiyorum Doğuların ve Batıların
Rabbine." "Yemin etmiyorum" sözü, insanın yemin etmek istediği
zamanda kullanabildiği bir tabirdir. Fakat yine de "yemin etme"
anlamını verir, ikinci tefsiri de şöyledir; “ لَا ” yani "Hayır!"
Yemin ederim Doğuların ve Batıların Rabbine."

Kur'an bazı ayetlerde; meşarik (Doğular) ve meğarib
(Batılar) diye tabir ediyor. Meşarik ve meğarib, meşrik ve mağrib
sözündendir. Meşarik ve meğarib de doğrudur. (Yani Doğular ve
Batılar tabiri de doğru bir tabirdir).

Dünyayı bir çeşit taksim ettiğimizde, örneğin; "Dünyanın
doğusu - Dünyanın batısı" diye söylediğimizde, Doğu ve Batı sözü
doğru bir anlam taşır. Fakat iyice dikkat ettiğimizde, dünyanın
Doğuları ve Batıları olduğunu görüyoruz. Noktaların sayısına göre,
güneşin Doğusu ve Batısı vardır, örneğin Tahran'da, o yer ki güneş
doğuyor ve orası güneş doğduğunda ufuk olarak kabul ediliyor,
orası muayyen bir noktadır. Şayet ölçüsünü yerden hesap etsek,

muayyen bir nokta olacaktır. Tahran'ın kendisi de başka bir yer için maşrık hesap edilecektir, işte bu delille Doğular ve Batılar diyorlar.

Ayrıca âlemde tek bir güneşin olmadığını, nice güneşlerin, yerlerin ve yıldızların ve yıldızların da doğusu ve batısı bulunduğunu söylemişlerdir.

Demek ki "Doğuların ve Batıların Rabbine" sözünden maksat; "şu gözüken alemin ve hepimizin başımızın üzerinde, Doğusu ve Batısı bulunan her şeyin Rabbine yemin olsun" demektir.

إِنَّا لَقَادِرُونَ عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ

"Biz, bu beyleri! Ortadan kaldırıp, aynı bu dünyada, onlardan daha iyisini getirmeye kadiriz." Bu söz, onların; eğer biz gitsek, bizden başka hangi şahıslar cennete gidebilir, bizden daha iyileri de bulunabilir mi? Biz öncelik almışız" diye hayal ettikleri düşüncelerine işarettir.

Şurada dikkat edilecek bir konu vardır, şöyle ki; "Bir vakit bir şeye, örneğin, çok nadir bulunan bir cins, birçok fertler talip oluyorlar. Onlardan birisi öne çıkıp o cinsi satın alıyor, diğerleri ise "mesbuk" oluyorlar. Yani cinsi almaya gittiklerinde, başkalarının, onlardan önce gelip o malı satın aldığını görüyorlar. Sonra onlar eli boş olarak geri dönüyorlar. Demek ki "mesbuk" olmak (geride kalmak) aciz ve güçsüz olmakla eşittir. Başka bir deyişle; bir şahıs öne geçip alır ise, diğerlerinin "artık bu işi

yapmaya güçleri kalmadı" anlamına geliyor. İşte bu nedenledir ki, "mesbukiyn"in hükmü, "güçsüzlük ve acizlikle" eşittir.

Burada, arz ettiğim tarafın konusunu kast ediyor; Yani, onlar (kendini beğenenler), dünyada onlardan başka, daha üstün bir topluluğun mevcut olmasının mümkün olamayacağını hayal etmesinler. Ve yine hayal etmesinler ki, onlar, beğenilmiş bir fitrattan yaratılan ender ve özel topluluklardandırlar! Allah, onların aynısı gibi veya daha iyisini halk etmek isterse, güçsüz kalıp halk edemez! Ne kadar iyi madde varsa, sanki beyler için tebdil edilmiş! "Ve ma nahnü bi mesbukiyn" "Hiç kimse bizden öne geçmemiş ki, biz aciz ve güçsüz olalım."

KÂFİRLERE VAAD EDİLEN CEHENNEM AZABI

قَدَرَهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ

Evet, bunlar bu şekilde bölük bölük sağdan ve soldan peygamberin etrafını tutup, halka oluşturmuşlardı. Bu şekilde de tamah etmişlerdi. Peygamber bunlara nasıl bir şekilde cevap vermeliydi? Buyuruyor; "Bırak onları, onları bırak o hallerinde kalsınlar." Hangi halde? "Bırak, gittikleri şekilde aşağıya gitsinler. Bırak boğulduktan şeyde kalsınlar. Dünyada sahip oldukları ve gönüllerini şad ettikleri oyuncaklarıyla baş başa kalsınlar."

Bu "fezerhum" kelimesinin anlamı şu değildir ki; "Ey Peygamber, sen onları hidayet etme teşebbüsüne geçme." Peygamberin işi hidayet etmektir. (Onları kendi haline bırak kalsın) sözü şu manadadır ki; "Sen kendi görevini yap, geleceği onlara anlat. Vaad edildikleri o gün, iad olacaklar (yani cezalandırılacaklar). "Yû'adû" yani (onlara o ceza) vaat edilmiştir. Burada zahiren ("hüm" onlar "iad" yani cezalandırılacaklardır) sözü kastediliyor. Bırak, azaplarına yetişecekleri gün yetişsin ve onlar o azaba mülakat etsinler.

يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ

"Kabirlerinden koşarcasına çıkacakları gün, sanki onlar dikili bir şeye yönelmişler gibidirler."

"Nüsub" yollara dikilen işaretler idi. Eskiden, günümüzde olan şu yollar ve caddeler yoktu, özellikle Arabistan'da, fazla git gel yapılan caddelerde, Hayvanların, katırların, atların ve develerin git gel izleri, bir yol izi meydana getirmişti. Birisi bir yerden bir yere gitmek istediğinde veya çölden geçmek istediğinde, işaretler bırakıyorlardı, özellikle de Arabistan'da, yerin kumsal ve kaygan olması nedeniyle, yani ayak izlerinin baki kalmamasından dolayı, (çünkü bazı yerler kum idi ve derhal rüzgar esintisiyle yeri dolup kayboluyordu ve bazı yerler ise taşlık olduğundan iz bırakılmıyordu). O dönemde "Nüsub" diyorlardı. Yani yolu göstermek için bir takım işaretler diyorlardı. O işaretlere de, "Nüsub" diyorlardı. O işaretler taştan duvar (çıkıntılı taş) şeklindeydi. Yollara taş diyorlardı, yolun hangi tarafa olduğunu göstermek içindi, öyle ki, yolcu baktığında nereye gideceğini ve ne kadar gideceğini anlıyordu. Bir müddet böyle gittikten sonra, işareti bulmak için, çevresine telaşlı bir şekilde bakmıyordu. Bir yerde gözleri taş işarete takıldığında, hemen ona doğru koşuyordu. Bu taş işareti bulmak ve sonrada hızlı bir şekilde ona doğru koşmak bir misal olmuştu. "Sanki taş işareti bulmuştu da ona doğru koşuyor" misali gibi.

Kıyamette insanlar, gitmeleri gereken o yere doğru hızlıca gidecekler, koşacaklardır, aynen taş işaretlere doğru koşanlar gibi. Bir müddet arayıp sonra bulunca nasıl da hızlıca koşuyorlar! Yani bu dünyada "Senin etrafını bölük bölük sağından ve solundan saran kâfirler" suratla sana doğru koşuyorlar. Fakat tamahlarından dolayı yararlanmak istiyorlar. "Keennehüm" Sen, şimdi o yolun işareti gibisin. Nasıl yolun işaretini gördüklerinde ona doğru koşuyorlarsa, bunlarda sana doğru şimdi hızla koşuyorlar. "Fema liyellezine keferu gibe leke muhtiin." Şimdi ki işareti bulmuşlar, bu işareten, işaret olduğu için yararlanıp, sonrada yolu tutup gitmeleri gerekirken, "bu şekilde gitsek olur mu?" diye soruyorlar. Bu ki olmaz, kıyamette de o makamlara doğru hızla koşacaklar... Fakat o maksatlar (varılacak yerler), onları bir yere ulaştırmayacak ve orası çok kötü bir yerdir.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرَاهُمْ ذَلَّةً ذَلِكَ الْيَوْمَ الذِّكْرَى كَانُوا يُوعَدُونَ

"Gözleri 'korkudan ve dehşetten düşük' yüzlerini de bir zillet sarıp kaplamış; işte bu, kendilerine vaad edilmekte olan (kıyamet ve azab) gündür."

Oradaki farkları ile buradaki farkları şudur; Burada ümitlidirler, yüzleri de parlak ve çok sevinçli. Fakat orada, gerçek onlar için hissedilmiştir artık. Yüzlerini bir zillet sarıp kaplamış, özellikle de gözlerinde, ümitsiz bakışlar, ayrı bir bakıştır, İnsan, ümitsizlik içerisine düştüğünde, onun eseri

tüm vücudunda belirtisini gösterir, özellikle de gözlerinde.
خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ (Gözleri, korkudan ve dehşetten düşük)
تَرَاهُمْ ذُلَّةً (Onları zillet sarıp kaplamıştır). Yani zillet ve
aşağılık, vücutlarının tümünde belirmiştir. ذَلِكَ الْيَوْمَ الذِّكْرَى
كَانُوا يُوعَدُونَ (İşte bu, kendilerine vaat edilmekte olan
(kıyamet ve Azab) günüdür.) "iad" ceza, bu esaslardır. Ya
iman ve salih amel, veyahut ta böyle bir kötü gelecek.

Vesselam.